

Kafkasya

Kültürel Dengi

EDEBİYAT

SANAT

FOLKLOR

TARİH

COĞRAFYA

AKTÜALİTE

SONBAHAR SAYISI

YIL : 2

SAYI : 8 CİLT : 2

Eyl. - Ekim - Kasım 1965

Fiyatı 3 lira

Başnur Matbaası, Ankara

KAFKASYA

ÜÇ AYDA BİR ÇIKAR
KÜLTÜREL DERGİ

YIL: 2

SAYI: 8 CİLT: 2

Eyl. - Ekim - Kasım 1965

İÇİNDEKİLER

Mümkün mü?	İzzet AYDEMİR
Rusyada Azınlıklar Meselesi	Beksulhan BATIRHAN
Çerkes Âdetleri	SETENAY
İmarın Şairi'nin Tesliminden Evvel Kuzey Kafkasyalıların Beynelmülîel Çalışmaları	İzzet AYDEMİR
Kafkas Fırkaları	Jinet ASA
Kafkas Milleleri	Mahmut KUSKO
Tarihi Bir Vesika	BA - TA
Abhacza Yoluyla İlk İnsanlığa	Ö. BEYGVA
Nart Savsriko	Reflir HIZAL - İzzet AYDEMİR
Alman Basınında Kafkasya	F. B.
Üründeki Kuzey Kafkasyalılar	Müfid YUSUF - Nahide HACERET
Kuzey Kafkas Ata Sözlery	K. A.
Eski Adıge Tarihi Özeti	Dr. Vasfi GÜSAR
Abhaz Dilinin Okur Yazılık Tarihi	Ö. BEYGVA
Kafkasyada Müridizm	B. BATIRHAN
Kafkasyalıların Medeniyeti	Vahit CANBEK
Tarih ve Millî Folklorümüz	İzzet AYDEMİR
Hamzânın Şarkısı (Şiir)	I. A.
İsrailden Haberler	★
Boraz ve Goşmafa (Hikâye)	Kadir I. NATHO
Yıldız Okıyay Tıfıfı	Dr. Vasfi GÜSAR
Amerika Mektubu	Kadir I. NATHO
Aktüalite	★

MÜMKÜN MÜ?

Yazan İZZET AYDEMİR

Rusyadaki son Rejim değişikliklerinden bu yana Rus politikasının gerek içeride ve gerekse dışarıda bir yumuşama eösterdiği gözden kaçmamaktadır. Bu politikanın uygulanmasına sebep olan faktörler arasında en önemlilerinden birisinin de hiç şüphesiz ki batı dünyasıyla temaslara kuran Rus halkının burarlarda gördükleri (İNSAN HAKLARI) diye adlandırabileceğimiz kavramları kendi memleketlerinde de görmek istemeleri, dolayısıyla yıllar boyu büyük bir baskı altında yaşamının verdiği cehennem azabından kurtulup, hürriyet havasını tenefüs etmek istemeleridir. Bunun tek adamın diktatörlüğünden sıyrılmış bulunan Rus yöneticileri de iyice anlamış olacaktı ki Rejimde kıs mende olsa bir yumuşamaya isekli görünüşlerdir. Bu olay bütün Rusyada olduğu gibi Kuzey Kafkasyada da kendini göstermiştir. Şu anda Rusya dışındaki kimseler Kuzey Kafkasyadaki akraba ve tanışlarıyla haberleşmekte, çeşitli eşya gönderip oradan da getirebilmektedirler. Yine oradan gelen bilgilere göre az miktarda da olsa kişilere mülkiyet hakkı ta-

Sahip ve sorumlu yazın Müdürü

İZZET AYDEMİR

Teknik İşler:

BAYRAM HERGÜNER

Her çeşit yazışma, abone adresiyle

Yönetim Merkezi:

Emek Mahallesi 75. ci Sokak

No. 61/5

Bahçelievler - Ankara

★

Dizildiği ve basıldığı yer:

BAŞNUR MATBAASI

★

ABONE TARİFESİ:

Yıllık Abonesi: 12 TL.

Yabancı Memlekeler: 24 TL.

★

Gönderilen yazılar ve resimler basılıın veya basılmısin içinde olunmaz.

Yayın Komitesi gönderilen yazılarda gerekli düzeltmeleri yapmaya yetkilidir.

Dergide basılan terçüme yazılardan doğacak her türlü sorumluluk çevirene aittir.

Dergide yayınlanan yazılar kaymak gösterilmek şartıyla başka yerde yayımlanamaz.

nımmakta, köyülter bazı şartlar altında ürünlerini satabilmektedirler. Fakat bizim üzerinde durmak istediğimiz konu ise bunlara paralel olarak gelişme istidatı gösteren, Kuzey Kafkasya dışında yaşayan soydaşlarımızın oraya dönmek eğilimini göstermeleridir. Bunun başlıca belirtileri ise son zamanlarda Suriye, Ürdün ve İsraildeki Kuzey Kafkasyalıların Kuzey Kafkasyaya dönme işini fiiliyat sahasına dökmeleridir. Nitekim burarlardan aldığımız haberler Ürdün ve İsrailden tek, tük; Suriyeden ise topluca diyebileceğimiz bir kısmın temelli olarak Kuzey Kafkasyaya gitmiş olmalarıdır. Arap memleketlerinde yaşayan Kuzey Kafkasyalılardan Suriyede yaşayanların iktisadi durumlarının iyi olmadığı bilinmektedir. Bilhassa Fransızların Suriyeden çekilmesinden sonra buradaki Arap Milliyetçiliğinin şiddetli tepkisinin sonucu olarak Kuzey Kafkasyalıların ellerindeki topraklar çeşitli baskılar ve yollarla alınmış, ayrıca onların yaşayışlarına yapılan bazı müdahalelerle de Kuzey Kafkasyalılar tedirgin edilmişlerdir. Bütün bu olaylara ilâveten Moskova radyosunun her hafta Arapça yayınları arasında burarlardaki Kuzey Kafkasyalılara ümit-var bir tarzda seslenmesi ve Kuzey Kafkasyalı komünist yöneticilerinin Çerkesçe propaganda yapmaları; güzel parçalar ihtiva eden müzik icra edilmesi de önemli rol oynamaktadır. Enson olarak da merak salıkasıyla Kuzey Kafkasyaya, Arap memleketlerinden gidip, geri dönen bazı kimseler oradaki hayatın pek te-

sıkıcı olmadığını söylemişlerdir. Hatta bunlar arasında Kafkasyaya dönmeği teşvik edenlerin dahi bulunduğuna bir gerçektir.

Bu yunmuşama zamanla belkide daha da görünür bir hal almaktadır. Fakat şunu da hiçbir zaman aklıdan çıkarmamalıdır ki tarih boyunca Rus yöneticileri sandalyalarını silâhla korumuş, belirli bir zümreye (Orduya ve rejim sempoziyanlarına) geniş anlamda bir refah sağlayarak silâhları emanet etmiş, büyük göğünlünü teşkil eden halkı ise esaret ve sefalete mahkûm etmişlerdir. Vaktiyle söylenmiş şu söz unutulmamalıdır: «Rusyaya Ermenisiz bir Ermenistan lâzımdır».

(*) Bu söz Rusyada yaşayan ve Rus olmayan bütün topluluklar için de aynıdır. Bugün politik sebeplerle bazı tavizler verilmiş olabilir, ama yarının ne olacağı kestirilemez. Rus yöneticileri ve komünist sempoziyanı bazı yerli Kuzey Kafkasyalılara herşeyden evvel şunu hatırlatmak yerinde olacaktır: Mademki Rusya da terör havası kalmış, hürriyet havası esmeğe başlamıştır, öyleyse Kuzey Kafkasyada neden hâlâ ayırdil ve geleneklere bağlı olan Kuzey Kafkasyalılar çeşitli topluluklar içinde eritilmeye çalışılmakta, ayrı ayrı bölgelere bölünüp milli benlikleri unutturulmak istenmektedir? Herşeyden evvel bunun cevabı verilmelidir. Ancak ondan sonra Rusyanın Kafkasya dışında yaşayan Kuzey Kafkasyalılar hakkındaki düşüncelerinin samimiyeti üzerinde durulabilir.

RUSYADA AZINLIKLAR MESELESİ

Yazan : B. BATIRHAN

Demir perde dışında bulunan bir kısım beyaz Rus miltecileri ile Rus olmayan, fakat komünizme sempati besleyen kimseler, S.S.C.B. dahilinde hayatın normale döndüğü ve ırk ayrımı diye bir şey bulunmadığı yolunda, gerek yazılı ve gerekse sözlü, propaganda yapmaktadırlar.

Bu propagandaya karşı, Newyork'ta yayınlanan, NOVOYE RUSKOYO SLOWO gazetesinde bir yazı neşredilmiştir. O, yazıyı okuyan, Amerikalı Richard Dj. Zakkola, gazetenin yazarına yazdığı bir yazıda, «Ne Rus milleti içinde ve nede şimdiki rejiminde azınlık» diye bir mesele bulunmadığını bildirmiştir.

Bu defa 13 Temmuz 1965 tarihindeki sayısında P. Marguchin adındaki bir şahıs R. Dj. Zakkola'nın iddiasına aşağıdaki cevabı vermiştir: «Sayın neşriyat Müdürü!»

R. Dj. Zakkola gazetenize yazdığı yazısında «Rusyada azınlık ve ırk ayrımı» diye bir şey olmadığını iddia ediyor. Sayın R. Dj. Zakkola bir Amerikalıdır. Bir Rus yayını olan gazeteniz kendilerini tahmin ve temin etmeyebilir. Kendilerini Amerikalı yazar ve isim yapmış gazetecilerinden Jean Gunther'in 1962 senesinde Newyork'ta yayınlanmış olan «İnsait Roşa Tudey» adındaki eseri okumasını tavsiye edeceğim.

Ben kendilerine Bu kitabın 202-209 üncü sayfelerinden bazı pasajlar sunayım:

1. 1931 tarihinde 35.000 ve 1944 şubatında 500.000 olmak üzere ceman 535.000 Çeçen-İnguş'u Sürgün ve yok etmişlerdir. Gaye, bu milleti yüzde yüz imhadır.
2. Karacaylar aynı akıbetle uğratılmış ve Karacay kelimesi Rus büyük ansiklopedisinden çıkarılmıştır. 115.000 Kalınuk ile Kırmın Tatarlarının da mevcutlarının yüzde yirmibesinin hayatları batı Sibirya kamplarında sona ermiştir.
3. 1941 Ağustosunda Volga da yaşayan Almanlardan Kadın, çocuk ve ihtiyar gözetilmeksizin 400.000 ni Altay bölgesine sürülmüştür.
4. Letonya, Estonya ve Litvanya'nın işgalinden sonra esirlerden 1178 zi kurşuna dizilmiş, 150.000 i de Sibiryaya sürülmüştür. Ancak bu sürgünde bulunanlarında büyük göğünlünü ya ağıktan yada soğuktan ölmüşlerdir. Saygılarımla.

P. Marguchin.

Bu dehşet ve ibret dolu olayların ağırlığı ortada iken «Rus milleti içinde azınlık yoktur» iddiasını yayımlayan R. Dj. Zakkola'ya, Tarihi gerçeklere dayanan ve milyonları aşan azınlıkların ne olduğunu ve halen ne kadarının nerelerde yaşamakta bulunduğunu sormak gerekmez mi idi?

PELERİN : Kalın kumaştan yapılır ve ense kısmında daralıp, ayaklarda genişler. Birinci tarafın orteyecek şekilde yapılırdı. Pelerinim ödevi süvariye soğuktan korumak, yağmur ve kar'ın elbise ve zırh ıslatmasını önlemektir. Ayrıca ca gacırlı keçe, kumaş veya herhangi örtü niyetinde de kullanılırdı. Başka millet süvarilerinin hiçbirinde bu tip pelerin kullanılmıaz.

EĞER : Hem birincinin hem de atın rahatsız düşünüldükten hafif ve basit yapılmıştır. Kaba çul veya deriden yapılan eğer dötrünale koşan atın birincisinin ağırlığını azaltması amacıyla atın arka kısmına gelen yerinde birkaç parmak daha yüksekti. Gem ufak, mahmuzlar 10 cm den büyük olmaz, kısa ve parlak yapılırdı. Atın düşmesi haline sahibini incinmemesi göz önüne alınmıştır. Süvari ise bir tehlike anında çıkarılması için ayagını özensinin içine tamamen sokmaz, ayak uçlarını hafifçe değdirtirdi.

ÇERKES SÜVARİLERİNİN ADETLERİ : Bir zamanlar bir Çerkes kabilesi diğer düşman bir kabilemiz kendilerine saldıracağını haber almıştı. Kabilie prensi saldırıya karşı koyabilmek için bazı süvarilerini düşmanın niyet ve kuvvetini öğrenmek üzere ileri yolladı. Süvariler ellerinden geleni yaparak mümkün olan bilgileri toparlayıp geri dönmek üzere yola çıkarlar. Geri dönme anında kuvvetin sefi düşmanın toplanmış halde bulunması mümkün olan yerleri gözlemek amacıyla bir atıyla gönderir. Gözüllü olarak giden atlı düşman tarafından görülür ve peşine beş atlı takılır. Fakat kurnaz birinci peşinden gelenlerden kaçıyormuş gibi yaparak onları birbirinden ayırır ve teker teker öldürür. (Bu tip olaylar kılıçla çarpışarak ve henüz tüfeğin icat edilmediği devrede yapılırdı). Gırup başkanı süvarinin başından geçenleri hayranlıkla dinler ve bu taktiği nereden öğrendiğini sorar. Birinci de bunu köpeğinden öğrendiğini, bir zamanlar köyünde de peşine takılan komşu köyün köpeklerine karşı köpeğin aynı metodu kullandığını söyler.

Geride dörnerken yolda yiyecekleri azalır, birlik ağılıkla karışılır, fakat yine aynı süvari birkaç günlük kumanyayı çıkararak arkadaşlarına dağıtır. Şef «Bunun da mı köpeğinden öğrendin?» diye sorunca süvari: «Evet der, Köpeğimin top-rağa kemik gömüldüğünü ve aç kalmıca bununı çıkarıp yediğini sık sık gördüm» cevabını verir.

Köye dönünce gırup sefi prens'e düşman kuvveti hakkında bilgi verdikten sonra bu keşif hareketindeki üstün ve akıllıca hareketi görülen arkadaşından bahisle onun bir gırup başkanı olması gerektiğini anlatır. Fakat prens bu adamı bizzat kendisi teklif amacıyla en iyi üç adamını onun atını çalmakla görevlendirir. Bir gece vakti üç kişi adamını evine giderler. Üç adamdan biri elinde kılıç ve en ufak bir hareketinde onu öldürmek üzere adamın başında beklerken, diğer ikisi de atı çalmak üzere ahıra girerler. Atı gözet ve ses çıkarmaması için de ayagina keçe sararlar. (Bu at çalırken uygulanan bir husustur.) Fakat amaçlarına erişmeden kendilerini silahlı adamlar tarafından sarılı bulur ve teslim olmak zorunda kalırlar. Hep birlikte prensin huzuruna gittikleri zaman prens adama nasıl olup da durmuş öğrendiğini sorar. O da «Çok basit» der ve anlatır. «Şayet gece yarısı birisi eve yaklaşırsa, bir taşla çarpmamak veya çukura düşmemek için sakınarak yürür.» Konuşmasına köpeğinden bahisle onun kuvvetli koku alma, duyma hassası dolayısıyla gelenin köy sakinlerinden olup olmadığını, anlayabileceğini söyler. Eğer gelen köyden biri değilse köpek havlar, bir anda

köyün diğer köpeklerinin de ona katılacağı muhakkaktır. Köpeklerin bu duyma, ve koku alma hassalarının doğruluğu onların zehlemeden evvel evi terk etmeleriyle sabit olmuştur.

«İşte atımı çalmaya gelen bu adamların gelişini sırasında da aynı olay oldu, köpekler havladı ve adamların yaklaştığını duyan atım kişnedi. Bu gibi hallerde evin penceresinden birisinin dışarıya bakması şarttır. Fakat kapıyı açması ve başını dışarı uzatması veya ışığı yakması düşünülemez. Çünkü gelenin kapıyı çalması veya kendini tanıması gerekir, aksi halde kötü niyetli olduğu anlaşılır ve ev sakinleri o andan itibaren gerekli tedbirleri almahdrlırlar.»

«İşte bu gece de aynı olaylar olmuş, adamlar geldikleri zaman köpeğimin havlaması, atımın kişnemesiyle uyandım. Başında bekleyen adamın da kıpırdadığını takdirde beni öldüreceğini biliyordum. Uyum gibi yaptım ve daha önce arkadaşlarımla kararlaştırdığımız gibi öksürmek suretiyle onları haberdar ettim. Bu bahsettiğim olaylar sebebiyle zaten uyanmış olan adamların da öksürmem üzerine hemen dışarı çıkarak komşuları haberdar etti ve onların da yardım ile hırsızlar kolayca yakalandı.»

Prens adamın hikâyesinden çok memnun kaldı ve onu bir süvari gırupunun başına getirerek zeka ve cesaretinin karşılığını vermek suretiyle mükâfâtladı.

YİYECEKLER : Diğer milletlerle karşılaştırılınca genellikle Çerkeslerin az yemek yedikleri görülür. Birinci sınıf sporcu olduklarından, atletik durumlarını muhafaza ve şışmanlamayı arzu etmediklerinden ancak yasayacak kadar yemeği tercih ederlerdi. Bir kişinin bir günde yediği yiyecek ancak bir kilo kadardı. Çok yemenin faydadın ziyade zararı dokunacağına inanıyorlardı. Yaşadıkları iklimin icabı pişmemiş yiyecekleri, pişmiş olanlara tercih eder, genellikle ekmek, su ve bunların tırevleri ile yumurta, et, patates, bal besinlerinin özünü teşkil ederdi. Fındık, badem, kuru üzüm, baharat, geşitli sıvı yiyecekler kalori aktırmak amacıyla yiyeceklere katılırdı.

Lazetli yemekler elde etmek için geşitli krema ve hamurlar usta bir şekilde hazırlanırdı. Fakat bütün bunların yanında bugün de olduğu gibi en gözde yiyecekleri «ÇERKES TAVUĞU» idi. Mevsimine göre bu yemek sıcak veya soğuk yenirdi. Çerkeslere göre gay su yerini tutardı. Bu sebeple gay onların sofralarının sofrasından eksik olmazdı. Çok soğuk havalarda ısıtıcı değerini arttırmak için içine bal katılırdı. Soğukta donmalara karşı yağ ve bal veriliirdi. Yazın yoğun serinletici özellik taşıması sebebiyle ayran haline getirilip içilir, barsak hastalıklarında da tedavi edici ilaç olarak biliniirdi. Kuzey kafkasyaada sebze pek az olarak yenilirdi.

ÇAY İÇMEK : Bir Çerkesin her seferinde en az üç bardak gay içtiği halâ bir şaka olarak söylenir. Bu söz onların vücutlarının güçsüzlüğünü korumaya çok önem verdikleri, çok az yiyip, çok az içtikleri devirlerden kalmadır. Su damla kaynatılarak ve içine değişik otlar veya gay katılarak içilirdi. Vücutun fazla şeker almamasını önlemek amacıyla da gay veya diğer kaynamış içecekler içine süt, biber, tuz katılırdı. Çok soğuk havalarda ise içecek içine biber ve tuz yerine bal tereyağı katılırdı. Öyle yemeginin sonra gay veya diğer içecekleri sekersiz olarak içmek usulüendi. İçeceğin arkasından da ağza tat vermek için bir kesme şeker veya kuru incir yenilirdi. Akşam yemeginin sonra da vücutun bütün gün kaybettiği suyu karşılamak üzere üç bardak gay içilirdi. Ayrıca akşamları semaverle gay içmeğe Çerkesler Arapların kanve içmeğe düşkün oldukları derecede düşkünlüldü.

(Devamı var)

1918 de Kuzey Kafkas Kuban bölümünde bir olay:

Bolşevik ihtilali sırasında bir Rus grandükü (Çar ailesine mensup) Kuban'da bir Çerkes köyüne iltica etmişti. Onu takip eden ve kıymetli silahlarla mücehhez bir bolşevik birliği köyü muhasara ediyor. Komutan; Grandük teslim edilmediği takdirde köyün tahrip ve köy halkının imha edileceği hakkında iltihada bulunuyor. Fakat köy; Rus Grandükünü teslim etmemeye ve bolşeviklerin tearruzlarına karşı gelmeğe karar veriyor. Bunu haber alan Grandük; kendi yüzünden köyün bir felâkete uğramaması için kendisinin bolşeviklere teslim edilmesini rica ediyor ve köyden şu cevabı alıyor:

«Eğer sizi bolşeviklere teslim ve ondan sonra da yaşamaya devam edersek çocuk ve torunlarınıza temizlenemeyecek bir leke bırakmış oluruz. Kafkaslılar da bize lânet etmek ve yüzünüze tükürmek hakkını kazanırlar. Bundan ötürü sizi teslim etmemeye mecburuz.»

Hakkâten köy bolşeviklerin ultimatomunu reddetti ve mukavemete hazırlandı. Bolşevikler bu duruma karşısında, (Bir Kafkasın on Rusa bedel) olduğunu söliyerek ve köye taarruza cesare edemiyerek çekilip gittiler.

★★★

Kuzey Kafkasın Terek bölgesinde cereyan eden bir savaşta Kusroka Mardin adında birisi yaralanmış ve yaralı günlerce bir ağaç dibinde kalmıştı. Nihayet bir Kazak bu yaralıyı bularak evine götürüyor, tedavi ederek memleketine hade ediyor. Kazanın bu örnek ve üstün hareketine karşı memleketle o kadar büyük bir minnettarlık hissi ve sevgi beliriyor ki bu minnetin karşılığını göstermek için kazağa sirtillerle hayran ve arabalar dolusu eşya hediye veriliyor. Bu olayın hikâyesi Rusyaya yayılıyor ve İmparatora intikal ediyor. Çar; bu hediyeleri görmek istiyor. Çar'a götürülüp gösteriliyor. Bu duruma hayran olan çar; hayranlığının ifadesi olarak Kafkas milli kıyafetine giymiş bir maiyet kıtası teşkiline emir veriyor.

★★★

Kuzey Kafkas -Rus savaşları esnasında çok ilgili ve enteresan olaylar cereyan etmiştir. Her iki taraf bir birine esirler veriyordu. Bu arada Ruslar elinde bulunan bir Çeçen esir kendisine üç gün izin verilmesini, üç gün sonra geri döneceğini söylüyor. Müsaade veriliyor. Üç gün sonra Ruslar, bir çok ahihların geldiğini görüyor ve bunların Çeçene verilen üç günlük iznin karşılığı serbest bırakılan Rus esirleri olduğunu anlıyorlar. Ruslar da buna karşılık müsaade alan Çeçeni serbest bırakıyorlar.

ınun takriye kuvvetlerinin Rus hatlarına yaptığı korkunç saldırı olumlu sonucunu göstermiştir... Şimdi bütün bir kıs boyunca karşılıklı akınlar başlıyor...»

«İngiliz halkı nazaran Şamîl ve onun sanacağı iltibar kazanmış, onların sevgisini üzerlerine çekmişti. (6) Çerkes kabileleri 1850 yıllarından sonra Londra'ya yeni bir Kafkas delegasyonu gönderdikleri zaman çok büyük bir ilgi gördüler ve sevgi gösterileriyle karşılandılar. Onların Rus zulmünden kurtuluşu bağınız-ıllıklarına kavuşmak yolundaki dilekleri kraliçenin dikkatini çekti. Delegasyonun başkanı HURŞTO HACI HASAN HAYDAR İngiliz başvekilli tarafından kabul edildiği gibi ileri gelen devlet adamlarıyla da tanıştırdı. Hyde Park (Londra) mitinglerinin serbestçe yapıldığı söylenildiği millî park) da kalabalık bir topluluğa hitap edildi. Bu göz alıcı kıyafetli (Çerkes millî elbiseleri), sert bakışlı kişileri seyir için halk onların etrafında birkaç daire yapmıştı. Bu sırada halk ve Hurşto sarayda bir doğum olduğunu öğrenmişlerdi. (Bu muhtemelen Prenses Beatrice idi.) Haberin şerefine Hurşto altın dolu bir kesevi halkın üzerine boşalttı. Yaşarın Kafkasya! Varol bizim samimî dostumuz! (Hurşto için) Sesleri halk arasında yükseliyordu.»

«Kafkasyanın istiklali bir yana, kabul edelim ki bu bizi ilgilendirmez, ama düşünlünüz ki bu olay bir toprak parçasının Rusyaya gitmesi değil Hindistan yolunun Ruslara açılması demektir. Şu halde birşeyler yapmak zorunluğundayız.»

«İşle Kafkasya hakkında İngiliz halkı böyle düşünüyordu, İngiliz hükümeti de yukarıda açıkladığı gibi.»

«Diğer enteresan bir olayda şuydu: 1839 yılında İngiltereyi resmen ziyaret eden Alexander (Sonraları çar olan 2. ci Aleksandr) şerefine verilen bir baloda kraliçe Viktorya ile sanki evleniyormuşcasına mazurka oynuyorlardı. İşle her-seye rağmen Rus-İngiliz dostluğu.»

«Son olarak Şamîl ve kumandanları kraliçe Viktorya'ya bir mektup dala yazmışlardı. Prince Consort tarafından kraliçenin masasına bırakılan mektup ağır ve bazı yerleri de sert bir şekilde kaleme alınmıştı:

«Majesteleri!

Yıllarca memleketimizi istila eden Ruslara karşı savaş halindeyiz. Yıllardan yıla saldırganların vadilerininin den akan taze kuvvetlerine karşı kendimizi şiddetli artan kuvvetlerle savunmak zorunluğundayız. Mukavemetimizin sonu gelmiştir! Bizler kıs boyunca kadınlarmızı ve çocuklarımızı güven altında buldurmak amacıyla hiç yiyecek ve barınacak bir yeri olmayan uzak ormanlara göndermek zorundayız. Buna rağmen kararlıyız. Yurdumuzu savunmak için her türlü güç-lüğe karşı koruyacağız. Bu bize TANRININ BİR EMRIDİR! İngiltere de şunu iyice bilmelidir ki Rusya ile olan mücahedelemiz son demine gelmiştir...»

Şizden istihnam ediyoruz, ısrar ediyoruz kraliçe hazretleri, bize yardımınızı esirgemeyiniz!»

İmzalar

(Şamîl ve 8-10 kumandanı)

İşte tarihi vesikalar ve işte bugünkü dünya vaziyeti.

- (1) Bunlar: Davit Urkhanat, S. Ceymis Bell, Adam Çartoniski vs.
- (2) Bu sözlere İngilizler o devirde Fransızlardan da ileri gitmiş adeta insanlar- lığın müdafisi olmuşlardı. Adı geçen kraliçe VIKTORIYA'dır.
- (3) İtalyan birliğini gerçekleştiren İtalyan millî kahraman. (Garibaldi)
- (4) Cossacklar. Macaristanın bağımsızlığı için çalışan millî kahraman:
- (5) Şapşug aslanı: Hacı Huzdek'ten bahsediyor.
- (6) Bu olay ve mektup için bak: Lesley Blanch, The Sabres of Paradise, S.255

(Gegen sayıdan devam)

Yazan : Mahmut KUSKO

XIII. asrın ilk yarısında Kuzey Kafkas halkı Moğol istilâsına uğramıştı. Moğolların ilk saldırısı 1222 yılında yapılmıştı. İkinci sahil şehri olan Derbent'i ele geçirmek istediğise de başarısızlığa uğramışlardır. 1230 yılının sonlarına doğru Moğol'lar yeniden Kuzey Kafkasya'ya saldırmışlar ve surlarla işlerine kadar dalmışlardır. Alan ve Adige hudutlarını tehdit etmeğe başlamaları üzerine, birleşen Alan ve Adigeler şiddetle karşı koymuşlardır. 1237-1239 yılları arasında devam eden çarpışmalarda Alan ve Adigeler çok zarar görmüşlerse de Moğol'lar kafi zafer elde edememişlerdir. Alan ve Adige kabileleri Moğol ordularını yıpratmak için oyalamaya yapmışlardır.

Fransa kralının Elçi olarak Moğol'lara gönderdiği ve 1254-1255 yıllarında Kuzey Kafkasya'nın bu bölgelerinden geçen Vilhelm de Rubruk şöyle yazmıştır: «Dağlık bölgelerde yaşayan Alan ve Adigeler halen Moğol Tatarlarıyla çarpışma halindeydiler. Bununla beraber bir kısım Alan ve Adigeler Altın Ordu rejimini kabul etmek zorunda kalmışlardır». Vilhelm de Rubruk'un yazısından anlaşılıyor ki o yıllarda Dağıstan'ın durumu da aynı idi. Moğol'lar Hazar Denizi kıyılarını ve düzlük yerleri ele geçirip Derbent'i isinat noktası haline getirmelerine rağmen dağlık bölgelerde muvafak olamamışlardır. Meselâ Kumuh şehri selkiz defa elden ele geçirmişlerdir. Bu şehir Moğol'lar tarafından son defa terk edilirken tahrip edilmiştir.

Kuzey Kafkasya'da ve diğer memleketlerde Moğol'ların başarı sağlanmalarının başlıca sebebi bu memleketlerin küçük Derebeyliklere bölünmüş olmalarıdır. Alan ve Adige kabilelerinden başka Kuzey Kafkasya'da Moğol'lar esaslı birleşik bir kuvvetle karşılaşmadılar. Şehir ve kasabalar ayrı prenslikler halinde, hiç kimseye bağlı olmaksızın savaşıyorlar. O devirde gerek Kuzey ve gerekse Güney Kafkasya'da hiç bir Devlet şekli yoktu.

KARACAY-BALKAR VE KUMUKLAR

Moğol'lar Kuzey Kafkasya'yı yalnız istilâ ve yağma etmekle kalmamışlar aynı zamanda halkında tahkir ve imha etmişlerdir. XIII. asrın 30. yıllarında Güney Kafkasya'nın büyük bir kısmını ele geçiren İran Hanlarıyla Altınordu Devleti arasında yıllarca devam eden gelen savaş, Kafkas halkına yeni afetler getirmiştir. Bu savaşın Altınordunun zaferiyle bitmesi neticesinde 1386-1388 yıllarında Toktamış'ın tekrar Azerbaycan'ı istilâya kalkması eskiden beri rakibi olan Timurla karşılaşmasına sebeb olmuş ve Kafkasya yeniden harp sahası olmuştur. 1395 yılının baharında, Timur, Derbent şehri üzerinden Terek nehri'ni takip ederek Toktamış'ın ana kuvvetlerini yıkarak Kafkasya'nın derinliklerine kadar ilerlemiştir. Timur'dan önce Moğol'lar Kafkas dağlarının derinliklerine bu kadar girememişlerdir. Timur Kafkasya'yı istilâ ederken korkunç zulm göstermiş, yağma, yakıp yıkmalarla geçtiği bölgelerin halkını öldürmüş veya esir alıp götürmüştür. Bundan başka uzun süre bu ülkede kalan Moğol ve benzeri istilacı unsurlar Kafkas halkının dili ve millî edebiyatında büyük tesirler yaratmıştır. NARODI KAVKAZA adlı Rusça kitabın 26. sahifesinde aynen şöyle denmektedir: «Moğol ırkından olan Nogaylar haric, antropoloji bakımından Kafkas Milletleri oldukça birbirine benzeyen tipte olup, günüye dalı Avrupa ırkına mensuptur. Bu milletler arasında ayrı Antropoloji belirtileri olmadığı için kesin olarak ayrı bir karakterize vermek imkânsız denemek kadar zordur. Bununla beraber Osetin' bir karakterize vermek imkânsız denemek kadar zordur. Bununla beraber Osetin'»

letin yüz genişliği diğer Kafkasyalılara, hele Hazardeniz'in güneyinde oturan Azerbaycanlıların dar çehrelerine nazaran çok daha geniştir. Kafkas halkından bir grup Altay dili familyasına bağlı olan Kıpçak grubu Türk diline mensuptur. Bunlardan Karacay-Balkar ve kumuklar bu gruba dahil olmalarına rağmen antropoloji şekillerinde en ufak Moğol izlerine rastlamak mümkün değildir. Tamamen Kafkas ırkından olan Karacay-Balkar ve Kumukların dilinin Kıpçak grubunun Türk dili dalmada oluşunun sebebi Orta Asya ve Kırmıdan gelen istilâcıların tesiri ve etkisinin neticesi olarak kabul etmek gerekmektedir.»

Timur'un saldırısı Altınordunun gerileme devresine raslar. Bu sırada Moskova etrafında birleşen Rus Prenslikleri tarafından yenilgiye uğratılmaları ve iç kavgaların da büyümesi neticesinde Kafkas halkının müceddesi daha çok kuvvet kazanmış ve Altınordu tamamen parçalanmıştır. Bu tarihten itibaren Kafkas halkı tedricen Altınordu'ya tâbi olmaktan kurtulmuştur.

ABAZA VE ADİGELERİN DURUMU

Moğol'ların istilâsı sırasında dağlık ve ormanlık bölgelere sığınan Kafkasyalılar Altınordunun parçalanmasını müteakip tekrar yurtlarına dönmüşlerdir. Elde edilen Arkeolojik bilgilere göre Orta Asya'dan gelen bu akınlardan önce Abazalar Karadeniz kıyısında Tuapse şehri ile Bizip nehri (Adige ve Abhazlar) arasında yaşamışlardır. Abaza kabilestinin, Kuzey Kafkasya'nın Timur tarafından istilâya uğraması üzerine, asil nüfusunun çoğunu kaybetmiş bir durumda Kafkasya'nın daha kuzeyine çekilerek önce Laha, Uruç ve Kuban nehirleri arasında yerleşmişlerdir. Bilâhare bu nehirlerin akıntılarını takip ederek dağlık ve dağ eteklerinde Adigelerle çevirmiş bir vaziyette yerleşmişlerdir. Bu olaydan önce Abazalar daha ziyade Abhaz ve kısmen Adigeler arasında buldukları için en çok Abhaz ve kısmen Adige dili ve kütüpheleri tesiri altında kalmışlardır. Abazaların az bir kısmı XIX. asrın ilk yarısına kadar dahî Karadeniz sahilinde önce buldukları yerde kalmışlardır. Ancak, Karadeniz sahilinden kalkıp sıra dağları aşarak Kafkasya'nın kuzeyine (bugünkü yurlarına) yerleşen Abazalar tekrar eski yerlerine dönmeler ve bugün buldukları yerde kalmışları tercih etmişlerdir.

XV. asırda Adigeler tekrar dağ eteklerinden eski yerlerine imişler ve Kuban nehri'nin sağ kıyısına geçerek toprak işgal etmişler ve halta Azakdeniz kıyılarının Domansınbında bulunan Tan şehrine kadar yayılmışlardır. (Müellif: İosif Barbaro). Bu asrın sonunda Terek nehri havzası tamamen Kabartay'ların eline geçmiştir. Bursası Tarım alanında önemli yer işgal ediyordu.

Karacay'lar yüksek Elbruz dağı bölgesinde Krihan nehri'ni teşkil eden Uçkulan, Ullukama gibi dağlardan akan ufak sular vadilerinde yerleştiler. Karacay'ların batısında Abazalar ve Abazaların doğusunda yüksek dağ bölgelerinde Balkarlar yerleştiler.

OSETİNLER

Osetinlerin yerleştikleri Terek nehri'ni teşkil eden - Gizeidon, Ardon, Flağdon, Bela ve Uruh boğazlarında baş gösteren şiddetli toprak ihtiyacı neticesinde Osetinlerin bir kısmı sıra dağları aşarak Güney Kafkasya'da evvelce ırkaşları olan Tuallıların bulunduğu bölgenin yukarı Riona ve Laktava havzalarında yerleşmişlerdir. Böylece Kuzey ve Güney Osetya olmak üzere ayrı iki bölge meydana gelmiş oldu.

Not: Gelecek sayımızda, XVI-XIX. ASIRLARDA KUZZEY KAFKASYA, ele alınacaktır. (Devamı var)

Kuzey Kafkasyada Güney Osetin Dans ve Müzik Topluluğu

TARİHİ BİR VESİKA

Çeviren : BA.TA

1839 yılında Batı Kafkasyalı liderlerle Rus Generali Ralevsky arasında teati edilen mektuplar.

Rus Generali Ralevsky'den Batı Kafkasyalı liderlere :

«Saygısız orduların sahibi muhteşem hükümdarımız (1) beni Taupse, Shuplika ve Semezi zapta memur etti... Buralarda kaleler ve donanmamız için tersaneler inşa edeceğiz. Yollar ve limanlar yapacağız. Bütün bu problemler barış yoluyla halledilmeli! İmparator, muazzam savaş gücüne rağmen, bize önce barış ve ulaşma yolunu denememizi emrettiler. Bir ders almak istemezseniz bu fırsatı kaçırmayın! Ey haydutlar, asker kaçıkları (2) ve dönmele beni dinleyiniz! Beş yıldan beri boş yere İngiliz Kralı, Fransız Kralı ve Sultan'ın (3) her an yaradım edeceğinden bahsedip durdunuz. Fakat İmparatorumuz bu asil kimselerle barış halindedir. Kendileri Napoleon Bonpartle karşı bızın tarafımızı tutmuşlardır. Şu anda sizin için hiçbir şey yapmak istemezler... Sahbe peygamberimizle de (4) benim inandığımdan fazla inanmayın. Temsilcilerinizi bana gönderiniz, onlarla görüşeceğiz. Eğer barış isterseniz bız hazırız, aksi takdirde zor kullanmak ihtiyacını duyacağımı bilin.»

Batı Kafkasyalı liderlerin bu tutumatoma verdikleri cevap :

«On iki yıldan beri memleketimizin efendisi ve fatihi olduğunuz yolunda öğünmektésiniz. Yalan söylüyorsunuz General Ralevsky! Şunu iyi bilin ki ormanlarımızda kazdığınız çukurlar mezarınız olacaktır. Sizi ikaz ediyoruz; bundan sonrası sizin bileceğiniz iş. Biz kanımızın son damlasına kadar doğışmeğe kararlıyız. Yıllarca İngilizlerin boş vaadlerine kanarak büyük kayıplara uğradığımızı söylüyorsunuz. Onlara da size inandığımız derecede güvendik. Kalelerimizden bir saat için çıkın da size klm olduğumuzu göstereyim. Kuru sıkı tehditlerle bu problemi çözeceğinizi sanıyorsanız yanılıyorsunuz. Gerçekten barış istiyorsanız Hükümdarımıza yazın: Anapa'dan Karotçhas'a kadar uzanan sahadan kuvvetlerinizi çektişin, kale ve tabyalarınızı derhal boşaltınız. Ancak bu şartlar altında ki barış masasına oturabileceğinizi ilan ediyoruz. İsteklerimiz yerine getirilmedikçe hiçbir şeyin halledileceğine inanmayın.»

NOT : Bu cevabi mektup oy birliği ile yazılmış ve altı kanla imzalanmıştır.

- (1) Çar I. Aleksandr.
- (2) Rus ordusundan kaçarak Çerkeslerle birlikte Ruslar'a karşı savaşan Polonyalı, Alman v.s. milletler.
- (3) Osmanlı padişahları kastediliyor.
- (4) İmam Şamî'den bahsediliyor.

MUSTAFA VEKİLOĞLU YEFAT ETTİ

Azerbaycan Cumhuriyeti eski iç işleri bakanı ve İller Bankası Hukuk işleri müşavirlerinden Mustafa Vekiloğlu kısa süren bir hastalığı müteakip 30 Kasım gecesi Ankara'da vefat etmiştir.

Cenazesi büyük bir kalabalık tarafından kaldırılan merhuma tarıdan rahmet, ailesine başsağlığı dileriz.

Ö. BEYGIVA

(Son yarının asır) diyebileceğimiz bir sîre içinde bir çok yabancî milletlere mensup bilgilerin ve yazarların elinde, oldukça önemli bir etüd konusı haline gelen ABHAZ'ları; bazı bakımlardan kendileriyle en ilgili bulunan aziz yurttaşlarına tanıtmayı vazife biliyorum. Gerçekten bir çok Türkçe yayınlarda Abhazlardan kısaca veya mümkün mertebe uzunca bahsedilmesi (Abhazları bilme ihtiyacı)'nın elbette bir ifadesidir. O halde; bu ihtiyaca cevap verecek kaynakların satın bırakılmaması, değiştirilmeden dahi çok aydınlatılması hem yurda, hem de medeniyete karşı ödevimizdir.

Esasen biliniyor ve itiraf ediliyor; ilk insanlığı aydınlatılmak için, evvel enitirde Kafkasyanın gereği gibi aydınlatılması şarttır. Mukaddes kitapları ve ilk medeniyetlerin mitolojilerini süsleyen (ARARATTE) ve (KOLKİDE) ve bu yerlerin ve hinterlandının yerli (otohton) dili gibi götünen ABKHAZCA; ted-kitçilere yeni, yeni buluşlar vâdeden bakır konular mahiyetindedir. Abkhazca'nın bu vasfının farkına çoktan varılmıştır. Abkhazcadan bahseden her yazar bunu belirtir. Tanınmış Profesör Marr'a Yaphetülogiye ilmini kurduran malzemenin çoğu -görülmüşe göre- Abkhaz dilidir. Bu zat; bu yüzden dir ki hayati boyunca Abkhazca ile uğraşmış ve en büyük Abkhazolog olmuştur. Kurduğu Yafetüdoioji izahlarında (yafetid) diline örnek olarak verildiğini şimdîye kadar gördüğümüz kelime ve kaideleler bu günkü Abkhazcadan başka şeyler değildir.

O zatın teorisinden vaz geçerek, bizim elimizde bulunan yüzlerce kelime de şerh ve izah edildikte aynı sonuca varıldığı görülecektir.

Zamanındaki insanların müsterek geleneklerinin mahsulü olan Tavratın tekvin bahsi ter temiz bir (Abkhaz hatıralar sistemi) nden başka birşey değildir. İnsanlar yeryüzüne, her iki yayınlışlarında da Kafkasya'dan yayıldıklarına sarh bir şekilde inanıyorlardı. Âdem'in cenneti de, Nuh'un Ararat'ı da orada gösterilir. Araratın diğer bir söylenişi olarak gösterilen (Arartie) veya (Arartia) kelimesi Abkhazca (insanların menşei, insanların geldiği yer) anlamlına gelir. Yine bu dilde Âdem (ilk baş kişi), Âden veya Âdın (ilk kişinin yurdu), Havva (nüktüli eden) ve Havva anamıza bu dilde verilen Phwis ünvanı da (ilk nüktüli eden mah-luk) manasında mütettekştir. Âdemle Havva'nın cennetten çıkarılmalarına sebep olarak Havva'nın elma koparması gösteriliyor. İnsanlığın bu ilk meyvasının Abkhazcadaki adı olan Çıva kelimesi aynı zamanda (koparılan, ilk koparılan) demektir. Bu kelime yine Abkhazcada (Göçme- yerini, yurduunu terkeme) manasına da gelen (Kni-çıva) kelimesinin terkiibinde de yaşamaktadır. Tavrat'a göre cennetten, yâni ilk insan olan Âdem'in koğulduğu ilk yurdundan çıkan dört ne-hir: Faşon, Fırat, Dicle ve Ceyhun nehirleridir. Buradaki Ceyhun'un; es-kiden Aras ceynhunu adında almış olan Aras nehri olduğu şarihlerce ya-zılmaktadır. Bu dört nehirin cennetten (Hazretü Âdem'in ilk koğul-duğu yerden) çıktığına inanıldığına göre, bu cennet Kafkasya olmuş olmuymuymu?

Dahası var. Bu bölgeye verilen Âdem veya Âdın adı da Kafkas yerli dili ve en eski bir dili olan aynı Abkhazcada (ilk kişinin yurdu) demektir. Bu cennetten çıkan dört nehirin birincisi olarak Tavratin bildirdiği (FAŞON)'un kavşının içine düşen bölgeye de Tevrat (HAVİLE) adını veriyor. FAŞON'un dolaştığı bölge KOLKİDE'nin kuzey parçasıdır. Bursı bütün tarih devirlerinde Abkhazya ve Mingrelya'yı teşkil eder. Demek ki Tavratin Havvile dediği yer de Abkhazya ve Mingrelya'dır. Bu HAVİLE kelimesi de bir Kafkas yerli dilindedir. Ufak ses farklarıyla ve (Vatan-Yurd) manasında olarak Kafkas yerli dillerinde hâlâ kullanılır. Bu, Abkhazca'nın Karadeniz (KOLKİDE) şiresinde (APİLE) ve (APİLE) ve Kuzey Kafkas Abkhazcasında (AÇİLE), Adige Çerkesinde (HAB-İLE), Dağıstan ve diğer Kafkas dillerinde (AWİLE) ve AWULI) şekillerinde yaşa-maktadır. Etimolojik anlamı Abkhazcada (Mülkün bulunduğu yerdir. Buranın altın memleketi olduğumu yazdığı gibi eski Yunan anarresi de burayı altın ile meşhur bildirdi. Adı olan bu KOLKİDE kelimesinin sonundaki Yunanca bir nisbet edâti olan (İde) süfiksi atılırsa geri kalan ana söz KOLKİH olup, burun ne Yu-nanca ve ne de diğer bir dilde manası yoktur. Yalnız kendisinin otoktonları olan Abkhazların dilinde (Altın külgesi, külçe altın, imâl edilmiş altın) demektir. Tavratin övdiği buranın altını Argonolırlı da buraya çekmemiş mi idi? Bura-nın yerlileri (otoktonları) olan Abkhazlar ilk zamanlarda çocuklarına ad takma merasimni (gocuğu altın suyuna batırmak veya gocuğa altın suyunu serpmek) suretiyle yapıldı. Ve (Ad) manasına kullanılan Abkhazca (Kni-dzi) kelimesi bu dilde (Altın suyu) demektir.

Tevrat aynı bahiste, Ceyhun dediği ARAS nehrinin de KOS diyarını dolaş-tığını yazar. Bu KOS, bilindiği üzere (KUŞ, KUŞİT, KAS, KOS, KHAS) gibi ad-larla anılan kavimdir. Kafkas Kelimesinin de (KAS DAĞI) manasına geldiği bli-niyor. Bütün bu kelimeler (CIRCASSE-KIRKAS-ÇERKES şe ABKHAŞE-ABKHAZ-ABİKHAZ) kelimelerinin terkiibindeki anaç unsurdan başka bir şey değildir. De-mek ki Tevrat; Kafkasyanın FAŞON (PHASE-RİYON) nehrinin güneyindeki kıs-muna (KOS-KAS) memleketi ve kuzeyinde (yani Abkhazya ve Mengrelaya) HAVİLE adını vermekte ve altınını övmektedir. Ayrıca bu bölgelerin çerçesinde bulunan petrol ateşini imâ ederek buraları muhafaza etmek üzere her tarafta döner alev kılıcını Allah ikâme eylediğini yazar. Bu memlekette görülmüşü güzel ve meyvaları tatlı süs ve meyva ağaçları olduğunu ve Âdem'in bunların bakımını-na memur olması için yaradıldığını anlatır. Hakikaten KOLKİDE bölgesi meyva ve süs ağaçlarının ilk vatanı olarak gerek ilk insanlık ananelerinde ve gerek ilmi eserlerde bilinir. Edmon de mölen (Edmond de), (Yollar cemiyet üplerini nasıl meyvalana getirir?) adlı kitabında Kolkide yerlilerinin hakikaten ARARAT'ıyan geldiğini ve Kolkidede bir (meyvacılık, şehir ve vâdi medeniyeti) kurduklarını ve bunu EGE havzasına ve etrafı da yaydıklarını ne büyük isabetle belirlemiştir. Profesör VAYT da (Hilâfet siyaseti ve Türklük siyaseti) adıyla türkçeye çevrilen eserinde Kolkide bölgesinin ve yerlilerinin bu medeniyet hocalığını en açık şekil-de belirtir, bunun ASUR, MISİR, ROMA, YUNAN medeniyetlerinden önce ol-duğunu ve belki de onların bu medeniyetin birer taklîdinden başka bir şey olma-dıklarını yazmaktadır. İlahiara girişliğimiz zaman ve tedkiklerimiz ilerledikçe bunu isbat eden belgeler görülecektir.

(Devamı var)

Çerkesçe'den
Türkiye'ye Çeviren
Refik HIZAL

NART SAVSRİKO
Yazan
İzzet AYDEMİR

Savsriko bizim evlâhlığımızdır,
Fakat o bizim göz bebeğimizdir.
İnce gömleği, mızrağının ucu
Düşmandan koruyan zırhıydı onu.
Bir kılıç darbesine bedel
Mızrağının şöyle bir dokunuşu,
Lime, lime koprarır etleri
Hafiften bir dalışı.

Satanay :
«Koran iyiliğinin mükafatını gördüğün,
Nartlar kafa koparmaya gittikleri zaman;
Savsrika mertliği yiğitlerin elinden aldığı
Nart kafası getirmeğe gittiği zaman,
Olanları anlat bana.»

Savsriko :
«Ey muhteris ana! (1)
Ey büyüci kadını!
Nasıl söylüyorun sana,
Getirdiğin haber çok fena!»

Satanay :
«Onüç çocuğum olmadı ki göndereyim,
Birick güvendiğin sendin, seni yolladım
Söylemezsen doğru başına gelenleri,
Şu (Gök kubbe) adına and içerin ki öldürürüm kendimi!»
Ve kaptığı gibi makası (2)
Aniden gırtlığına dayadı.

Savsriko :
«O ettiğin yeminin olmaz sana hayrı,
Bırak elindeki makası da öğren uğursuz haberi:
Getirmeğe gittiğimde Nart kafasını
Hava bazan açık, bazan kapalıydı.
Araklıç bataklığını aşınca
Hazıgey tepesine erişince
İrkilmeden sağa, sola bakındım
Ve ilerdeki karartıyı görünce
Kartal gibi hedefime eriştim
Hey, hey! Diye gürlüyerek üzerine atıldım...
O, arkasına bakınca beni gördü,
Hey! Diyerek gerisin geri döndü
Bir adımı daha attırmadı,
Mızrağıyla da vurmağı lüzumsuz gördü.
Söyle tersiyle bir dokunuverdi,
Eğer'in kaşına dokunmadan
Atın boynundan aşırtdı beni

Bıyıklarının kazdığı toprak
Yapacak kadar göktü Bahırların (3) Fırınına
Ve bu toprak yığınının, günahsız kürek kemiklerim dağıttı.
Sıra kafamı kesmeğe gelince
Dedim: - Dururum verdiğin sözde,
Bir fırsat tanı bana.

Mutlu bir günümüz bugün,
Şu anda anam onu kutlamakta,
Ne olur, yuvamızı mateme boğma!
Şu (gök kubbe) adına yemin ederim sana
İstediyin günde bulunurum burada.»

Satanay :
«Tanrının gazabı başıma yağdı,
Söyle bana bu atlı ne hiçim bir adamdı?»

Savsriko :
«Pervasızın biri, kocaman eli, beyaz teni,
İki gözleri bir yıldız, kafası (Abramül) taşı sanki
Görmedim bindiği aı başka yerde
Eğer (EL) (4) lerde yetlmediyse.»

Satanay :
«Hım!.. Anladım şimdi
Tarih ettiğin o binici,
Ablamın hayatta kalması
Birick oğlu ALBEÇİKO TÛTARIŞI! (5)
Uğursuzumnu (6) da alacak elimden!»
Diye öfkeyle fırladı Satanay yerinden,
Kaptı makası yeniden,
Theçjin (7) yanında aldı solугu:
«Uçuracaksın kafasını,»
Diye kinle konuştu

«Birick oğlumun öyle mi?
Yok makastan başka silahım
(Gök kubbe adına) and içerin
Değerim bununla karnımı
Köpeklerle alarım leşini!»
Çok korkmuştu, suçluymdu Thoji
«Hanımların hanımı Satanay» dedi.
«İyi haberler olursa kendinizden,
Eğer kötüyse bilirsiniz bizden.
Bunca günler geçirdik iyi ve kötü
Elbet gelecek hesaplaşma günü,
Atakel (8) ve Kaleviç (9) ile besleğin beni (10)
Şerdenlerin (11) gıngırağıyla da donatın yelerni.
Güneşi iyice parlatan (12) kafamda,
Eğer Albeçikohnun kafası gelmezse sana
O zaman istediğini yaparsın bana.»
Satanay Thoji'nin öğüdünü tuttu,
Verilen mühlet de artık son buldu.
Hırslarından başlarını çevirdiler güneşe (13)
Sırtları ter içindeydi, güçleri yerinde.

- Vardıklarında Harem (14) tepesine
Tüteres bekliyordu nöbette:
«Savrıko, ah yalancı köpek!»
Diye bakınıyordu etrafına
Tepeye çıkınamaz karar vermişti,
«Şaşırmaştır zamana Savrıko belki»
Fırladı Thoji yıldıırım gibi
Tütretili gevreyi çingirak sesi
Ürkererek yana fırladı hasımın adı
Tüteres bağırdı: - Köpeklerle yem olası!
Ve bütün hızıyla gecti dizğini
Köpmüşü atın gene kemiği (15)
Yerde buluverdi kendini
Savrıko bu fırsatı kaçırmadı
Ve kılomı süratle gecti
-Ah zavallı, yabani keçi!
Alaylı, alaylı da gülmüşü
-Keçi de değlimiş bu, pak adı, (16)
Hep ağırdu ananın başı
Gönderirim ona olur sarğı:
Eğer oynatıp bulamazsan kana
Hem sana yarar hemde bana.
Albegiko kızarak aman dileđi,
Onbeş günlük mühlet onun hakkıydı (17)
Savrıko bakarak gözlerinin içine
-Tüteres, benimle alay etme!
Hiç duydun mu böyle bir şeyi?
Ve Albegiko'nun başını kestii...
- (1) Savrıko annesinin işine karışmasına kızıyor.
(2) O devirde makas yerine geçen bir biçki aracı.
(3) Kafkasyada ünlü ve çok kalabalık soyu olan bir aile.
(4) Kafkasyada en iyi cins atların yetiştirildiği bir aile adı.
(5) Savrıko çok eskiden teyzesinin 9 kardeşinden altısını öldürmüş ve aralarında olupta çok küçük olan Albegiko Tüteres'e ilişmemişti. Ancak Tüteres ağabeylerinin intikamını Savrıko'dan almaya and içmişti.
(6) Çerkesler çocuklarına çoğunlukla ikinci bir isim takarlar ve bu ismi çirkin olarak seğerdlerdi.
(7) Hiçbir atın kendisini geçemediği, sıhırlı bir güce sahip.
(8) Besleyici özelliđi büyük olan bir çeşit ot.
(9) Çeşitli otlardan yapılan besleyici özelliği büyük bir yem.
(10) Thoji kendine iyi bakılmayıp ihmal edilmişinden yakınıyor.
(11) Yalnız Şerden ailesinin yapıtı ve çok yüksek ve ürpertici bir sesi olan çingirak.
(12) Kafkasyaya has bir deyim: «Beni fikren hazırlayın» demek.
(13) Gidecekleri yer güneşin doğduğu tarafa imiş.
(14) Ünlü kahramanların doğuştukleri savaş yeri: HAREMŞAH.
(15) Albegiko'nun atı Thoji ile aynı soydan olmakla beraber, Thoji'den bir yaş daha büyüktü Yaşlı sayılıyor.
(16) Savrıko kızgınlığından Tüteres'e her hakareti yapıyor.
(17) İlk değüştü, Albegiko Savrıko'ya 15 gün mühlet verdiği için kendisi de aynı şeyi tabii olarak istiyor.

ALMAN BASININDA KAFKASYA :

«RUSYANIN CENNETİ ÇAFKASYA, TIFLİSTEN ARARAT'A KADAR»

Yazan : F. B.

Almanya'da yayınlanan Almanca BUNTE dergisinin Kasım 1965 tarihli 46 ve Aralık 1965 tarihli 48 uncu sayılarında Kafkasya hakkında iki önemli yazı yayımlanmıştır. G. ... ve ... ile ... Kafkasya da 4 hafta süren turistik bir gezinin emlakını diye gelen Alman yazarlar Kafkasyanın çeşitli bölgeleriyle, halkının yaşantılarını renkli fotoğraflarla dergilere aktarmışlardır. Derginin her iki sayısının da kırmızı resimli olarak Kafkas milli kıyafetleri ile süslenmiştir. Dergide ayrıca bir Kafkas haritası, palmiyeler altında Abhazyanın başşehri SOHUM, Arapların koyunlarıyla karşılaşılınan bir sığır çobanı, Stalin'in doğduğu ev, tarihi kalesiyle esli bir Gürcü kasabası, Milli Gürcü ve Çerkes kıyafetleriyle oyun ve düğün törenleriyle, kınlarda düzenlenen gezi ve ziyafetlere ait resimler, Kafkasyanın zenginliklerini anlatan sığır sürüleri, Tiflis Üniversitesi öğrencileri, çok büyük boyda Tiflis'in büyük bir fotoğrafı, yine milli kıyafetlerle av partileri yapan süvariler, Kafkasyanın ünlü RIZA gölü ve Erivan'ın genel görünüşünü yansıtan fotoğraflar...

Dergide yazarların Kafkasya hakkındaki intibaları kısaca şöyle: "Gürcistan, Rusya'nın Eayyerası... Rusya'nın hiçbir ocağı-hürriyetinde buradaki serbestlik ve hürriyet duyulamaz... Gürcü gururudur, Gürcü olduğu için iftihar eder. O, kendi dilini konuşur, kendi yazısını yazar. Gürcistan, Gürcüstandır, Moskova ise çok uzaktır... Başkenti Tiflis'te memleketin karakterini anlatan bir heykel vardır. Sağ elinde kılıç, diğer elinde meyva tutan genç bir kadın. Kılıç düşmanlara, çanak içindeki meyvalar ise dostlardır."

«Palmiyeler altında Abhazyanın başkenti SOHUM. İlimanda turisti getiren beyaz bir yolcu gemisi. Bu şehir bütün bir yıl boyunca yaz havası taşımaktadır.»

Dergi turisti celbetmek amacıyla resim ve yazılar ihtiva etmekle beraber şu gerçeğe de kısaca dokunmaktadır: «Fakakı» diyor yazar, «Bu cennet gibi dağ köyleri ile eşsiz manzaralı göl ve ormanları 24 saat içinde gezip, geri dönmek zorunluğundasınız. Çünkü buralarda gece yatıp kalkacak ne bir otel, ne de ev vardır.»

Öyle anlaşılıyor ki yazar her nekad buradaki hürriyetten iyimser bir şekilde bahsediyorsa da durum böyle değildir. Misafirvenliği ile ün salmış olan Kafkasi, bir yabancıyı neden 24 saat misafir edemesin?

Herşeye rağmen Kafkasya hakkında bilgi edinmek isteyecek kimseler için dergide ilginç konular ve resimler yer almıştır.

DERGİMİZE YAPILAN BAĞIŞLAR

İzmir'den Sayın NURİ SAVVAŞ	100 Lira
Bergama'dan Sayın AHMET VARDE	100 »
Amerika'dan Sayın KADİR İ. NATHO	100 »
Amerika'dan Sayın JAMET SHEKEM	50 »
Dergimize başışta bulunmuşlardır. Tesekkür ederiz.	

ÜRDÜN'DEKİ KUZAY KAFKASYALILAR (X)

Yazanlar :

Müfid Yusuf - Nahide Haceret

Çerkesler Ürdüne gelmeden önce din, dil, selene, görenek ve hürriyetlerini korumak amacıyla terkettileri Kuzey Kafkasyadan Balkanlara yerleşmişlerdi. Fakat Rusların Osmanlı İmparatorluğu nezdinde yaptıkları şiddetli ve devamlı taziyeleri sonucunda burarlardan da çıkılarak hiç alışkın olmadıkları sıcak iklimli Arabistan topraklarına yerleştirildiler. İlk katileyi 700 kişilik bir Şapsiz boyu teşkil ediyordu. Bu zavallılar gemiyle göç edenlerden gönülleri fuhuşmuş ve pek göğü yanarak şehit olmuşlardı. Sağ kalanlar sonra Ürdüne geçip Amman da yerleştiler. Burada da bir sene kaldıktan sonra Akka'ya oradan da Ürdüne (Nablus)a geldiler. 1880 yılında bazı Kabartay ve Bjeđuđ kabileleri Türkiyeden Ürdüne göç ettiler. Ürdünde o devrede 7 köy kurdular. Bu köyler sırasıyla; 1 — AMMAN, 2 — VADISSIR, 3 — NAUR, 4 — CERAS, 5 — RUSEIFA, 6 — SUVEYLEH ve 7 — ZAR-KA'dır.

1885 yılında ise bazı Çeçen ve Dağıstan kabileleri bu göçü takip etti. Bundan sonra da göçler durmadı ve yeni kabileler geldiler.

Çerkesler Arabistana gelince burarlarda çok geri yaşayışı bir toplulukla karşılaştılar. İlk konakladıkları yerler akarsu kıyıları olduğundan sıtma ve malarya sebebiyle pekçok kayıp verdiler. Buna rağmen büyük bir metanetle hastalığa ve göldeki bedevilerin saldırılarına karşı koydular. Önceleri tarım yapamadıklarından küçük sanalılarla uğraşarak hayvallerini kazandılar. Beraberlerinde o zamanlar Ürdünde bulunmayan bazı şeyler getirmişlerdi. Bunları; at ve öküz arabaları, (Bunları bütün göçleri boyunca yanlarından ayırmamışlardı). Çeşitli tarım araçları, deri ayakkabılar, marangoz, kuymucu, hatırlık, dericilik aletleri; eğer, çeşitli silahlar, değirmen taşları, mekanik eşyalar ve içecek olarak çay.

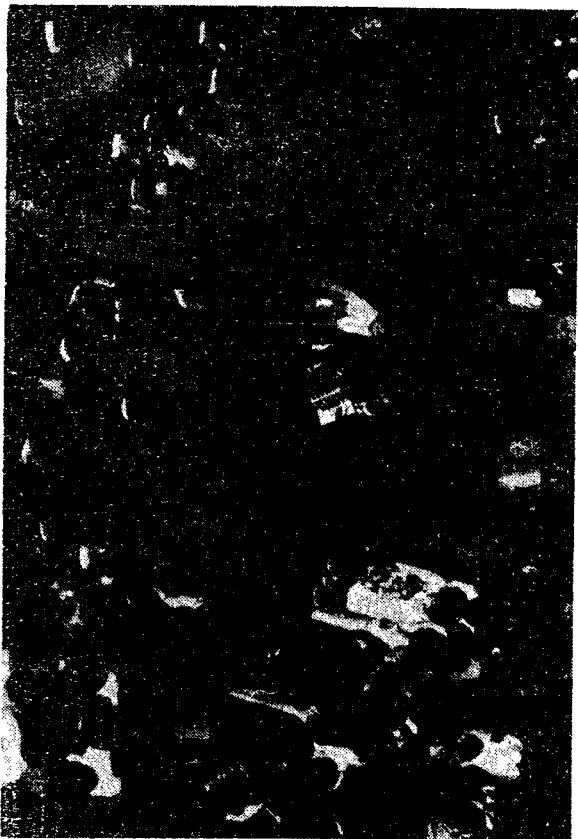
Bugün Ürdünde 30 - 35 bin Kuzey Kafkasyalı mevcuttur. Bunlar çitçilik ve ufak zanaatlarla uğraşırlar, bir kısmı da devlet memuriyetiyle askerlik yaparlar. Çerkesler doğruluk, çalışkanlık gibi en kuvvetli meziyeleri sebebiyle Ürdünde en yüksek mevkiileri elde etmişlerdir. Halen meclis başkanı Habjeka Satit Çerkes olduğu gibi genel kurmay başkanı yardımcısı da daima Çerkesler arasından seçilmektedir. 45 kişilik olan Ürdün parlamentosunda Ürdündeki Çerkeslerin 2 sandalvesi mevcuttur.

DERNEKLER VE ÇALIŞMALARI

Halen Ürdünde faaliyet gösteren başlıca Çerkes dernekleri şunlardır:

1 — ELCEMYE ELHAYRİYE ELÇERKESİYE: (Çerkes Hayırlar Derneği) Bu dernek 1932 yılında kurulmuştur. İlk zamanlarda yalnız yardımlaşma alanına çalışıyordu, şimdi çalışmalarını genişlemiştir. Yardım dışında talebe okutmak, yüksek öğrenim yapacakları dış ülkelere göndermek, küçük çocuklara (Ana okulu) Çerkesçe öğretmek amacıyla okullar açmak (Bu okullar şube halinde 7 yerde açılmıştır.) Çerkeslerin sosyal yaşayışlarıyla ilgili gelişmeler sağlamaktır. (başlık, evlenme vs.) Halen başlık üretili çok azaltılmış, ayrıca düğünlerde aşırı masrafın önüne geçilmiştir.

2 — EİNADİEL EHLİ KULÜBÜ: Bu kulüp 1944 yılında kurulmuştur. Genelikle spor alanında çalışmakta ve büyük başarılar kazanmaktadır. Futbol takımını üst üste Ürdünde 3 sene şampiyon olmuştur. Ayrıca basketbol, voleybol ve hentbol takımları da mevcuttur.

Suriyeden gelen misafiri Kafkaslılar şerefine düzenlenen bir gösteri

Kulübün ayrıca bir de FERİK EL CEVVAL isimli izcilik teşkilatı vardır. Bu teşkilat düğün ve toplantılarda düzenli sağlamakta bir nevi inzibat kuvveti görevini yüklenmektedir. Ayrıca düğün, ölüm gibi sosyal faaliyetlerle uğraşır. Bu kulübün dergisi MECELE NESRETEL SEKAFİYE (Kültürel dergidir) Spor ve Çerkes kültürüyle uğraşır.

EİNADİ EL CİL ELCEDİT: (Çağdas Gençlik Kulübü) Bu dernek daha ziyade kültüre önem vermiştir. Yayın organı NESRETEL ELSEKAFİYE İL NADİ EL CİL ELCEDİD'dir. Dergide daha ziyade Çerkes edebiyat ve folklorü ele alınır. Çerkes sair ve yazarı Kuba Şaban'ın bazı kitaplarını bastırılmıştır. Amman radyosunda her hafta düzenlenen Çerkesçe yayınları bu dernek yönetir.

(X) Bu konuyla ilgili olarak bak: Dr. Vafî Güsar, Yeni Kafkas, İst. Kasım - Aralık 1959,

Eİnadıel Ehlî Futbol Takımı

- Alınmış ak veya kara olması sözlerine bağlıdır.
 Ancak göbanelerdir ki ayrılırken birbirleriyle kavga ederler.
 Asık duyurmayan kadın pislik içinde kalır.
 Atı torba, kadını yalan ile aldatırlar.
 Ata bindiğin zaman acıma, binmediğin zaman da iyi besle.
 Ayrı, kurdu kendisinden daha tüyüli görür.
 Başlanmamış iş toprakla örtülür.
 Elçi sahibi ol da toplumdaki yerini al.
 Bir insanın değeri ikna ettiği insanların çokluğuyla anlaşılır.
 Bir koyunu iki defa yüzmezler.
 Büyüğün faydası yoksa, sakalın haydi, haydi yoktur.
 Bütün insanlar doktorun dostudur.
 Büyükle konuşursa küçükle de konuşulanları dağıtırlar.
 Boyunuzsuz keçi boynuz almaya gitmiş, kulaklarını kesmişler.
 Çerkes'in uğunsuzu Tatar'dan yamçı istemeğe gider.
 Çobanın çok olduğu yerde koyunlar ölür.
 Çok zaman iyi babanın oğlu iyi olmaz.
 Çok susuzuna su nasıl tatlı gelirse, insanın sevdiği de insana çok güzel gelir.
 Dağ yunurta ile taşlanmaz.
 Danaşacak kimseyi bulamazsan şapkana danış.
 Deli alacayı sever.
 Delinin derdi az mı sanki?
 Demirden kale de oturanın da işneye ihtiyacı olabilir.
 Deve bile senede bir defa oynar.
 Dili kılığ gibi ama elinden birşey gelmez.
 Dışardan gelen köpek evdeki köpeği kaçıtır.
 Doğuran keçi doğurmayan kadından daha iyidir.
 Dostunun bağlı olduğu hayvanın dışına bakma.
 (X) Ata sözlerinin ilki dergimizin Kasım - Aralık 1934, sayı 4, S: 14 sayısında yayınlanmıştır.
 (Devamı var)

Yazan :
 Şora Bekmirze N O G U M U K A

Çeviren :
 Dr. Vasfi G Ü S A R

(K'AKH) yahut (ŞAPSUĞ)'lar (14), Kuban ötesinde yerleşerek orayı yurt yapan mülehin sayıca en kuvvetli ve en önemli dallarından biri idi. Bunlar, yüksek dağların arasındaki vadilerin derinliklerinde ve kendilerini barındırıp düşmanlardan koruyan kesif ormanlarda yaşarlardı. Oralarda avlanmak için geniş sâha ve imkânlar da bulurlar. Evlerini dağlar arasında münevvi, yüksek ve uzak yerlerde, ya da klavuz veya yol gösterici kimse kullanmadıkça, arazinin durumunu bilmeyen yabancı düşmanların güçlüğüle geçebileceğini, varabileceğini düşünüp büyük bataklıkların ortalarında kurmağı itiyad etmişlerdi. Bu yerler, kendilerine taarruzları beklenen çüşmanların tecavüzlerinden korunmağa ve gizlenmeye elverişli idi. Bura halkı baskın şeklinde uğrayacakları saldırışlardan korunmak için evlerine mühezzadit çıkış yolları ve saklı menfezler yapıparak gerekli tedbirler alırdı ki icabında kaçmak kendileri için güç olmasın.

Mallarına ve ev eşyalarına gelince; bunları kuyularda, derin çukurlarda, ya da dağ inlerinde gizlerler ve hayvanlarını saklamak için kesif ormanlara yollarlardı. Kabardey Çerkesleri ise nadir olarak geniş ovalarda ikamet ederlerdi. Evlerini dağlarda ve derin vadilerde ender kurarlardı, fakat sehir ve köyler etrafında derin hendekler, çukurlar ve düşmanların girmesine mâni olmak için yüksek surlarla çevirirlerdi. Evlerini dörtgen şeklinde kurmağı eskiden beri âdet edinmişlerdi. Dört ailenin ikametüne tahsis edilen her dörtgenin dört köşesinde birer evden dört ev inşa ederlerdi. Bu evlerin tam ortasında bir meydanlık bırakılır; her parçanın ya da konutun arabalarının, hayvanlarının ve diğer şeylerin giriş ve çıkışı için birer büyük kapusu olurdu. Bu şekli memleketimizde bu gün mevcut olan eski kalelere benzer.

Misafir kabul yerleri ise; acillerin ve alt tabakada olanların evlerinden uzak bir mesafede bulunurdu. Bunlar prenslerin evlerinden de uzak ve muayyen bir mesafededirler. Memleketimizde kalan ve bu gün gördüğümüz eski eserler ve binâlardan anlaşılıyor ki eski atalarımız, kaleleri ve surları savaş amaçlarıyla ve üstün bir maharetle kurarlardı.

Adıge (Çerkes)'ler tarım işleriyle ve çiftçilikle uraşmağı eskiden beri itiyad edinmişlerdir. Eruğday harıg mısır, darı, arpa ve benzeri hububatın her çeşidini, tütün, sarımsak, soğan, kırmızı turp gibi faydalı sebzelelerden bir çoklarını ekterlerdi. Princiçen başka bütün hububatın adları dilimizde mevcuttur. hasâd mevsiiminden sonra hububat ve sairte gibi yeni senenin mahsullerini yemeden önce bazı törenlerin yapılması zaruri idi. Çünkü bereket için bazı dualar okunur ve namaz kılınır. Ondan sonra herkes yeni mahsulden bir yemek hazırlar aktraba ve dostlarını dâvet ederler, hoşlanıkları yemeği bu yeni mahsulden yapırlardı. Çok muhtazam olan bu ziyafete çerkesler (Ham Umukho) derler. Bu ziyafetten sonra herkes malını dilediği şekilde kullanılır, kendi ihtiyacından fazlasını satmak, ya da fazlasını fakirlere ve muhtaçlara bağışlamak yetkisine haiz idi.

Eski atalarımız hububat ve sebze ekiminden başka at, arı, keçi ve koyun ile sığır gibi hayvanları başarı ile yetiştirirler ve güzel terbiye ederlerdi. Onların ve bilhassa atların üstün özelliklerini terbiye hususundaki hımmet ve dikkatleri büyüktü. Atalarımız, zamanında madeni para bilmediklerinden ticaretlerini mübadele (karşılıklı değiş-tirme) şeklinde ve hububat, kumaş, giyim eşyası ve sairte üzerinde yapırlardı.

GIYİMLERİ :

Erkeklerin elbiseleri; kollarında uzun yarıklar gibi bastı bir değişiklikle Çerkeska adıyla tanılan bugünkü elbiselerimize benzendi. Aynı zamanda başlarına kalpak ve koyun yününden yapılmış (BURKA) ya da (ÇAKUE) öedikleri başlığı, uzun ve kısa ayakta, kürk, sandal ve bir de pamuktan hırka giyerlerdi. Kadınların elbiseleri ise, Pamuktan veya Mısul tütlüden yapılmış uzun bir elbise BEŞ-MET dedikleri ipekten kısa bir örtü, yada başka bir şey giyerlerdi. Gelinler ve kızlar da başlarına etrafı kıymetli kırıkle çevrilmiş başlık giyerlerdi. Gelin ilk doğumdan sonra kadeş kadar bunu mutfaza eder, yalnız kocasının amcası bu başlığı gelinin başından çıkarabilirdi. Buna karşı da doğan çocuğa kendi hayvanlarını, buların veya diğer şeylerin en iyisini bolca hediye vermek zorunda idi. Gelin de başından alınan o başlığın yerine ipekten bir mendil bağlardı. Yaşlı kadınlar ise pamuktan beyaz bir örtü ile başlarını örterlerdi.

MÜZİK SANATI : Toplantılarda, millî bayramlarda, düğün törenlerinde, zıvafet ve diğer yerlerde en çok kıymet ve önem verilen güzel sanatlardan biridir. Doğum törenlerinde de çalgılı, şarkılı toplantılar yaparlardı. Kullanılan müzik aletleri: Gitar (Pknapsine), keman, Kamul, flüt ve 12 telli başka bir alettir.

Oyunlu törenlerde gençler ve kızlar yuvaylak halka şeklinde dururlar. Bu halkanın ortasında iki oyuncu bulunur. Müzika çalanlarda oynayanlarla seyircilerin arasında yer alırlardı. Millî oyunumuz Avrupa ve Asya milletlerinin oyun şekillerinden bütünüdür. Millî bayramlarda delikanlılar at yarışları yaparlardı ve at üzerindeki spor ve biricilik gösterileri yapmağa düşkün bulunurlardı. En sevdikleri oyun atlıların ve pilyadelerin beraberce katıldıkları oyundur. Bunlar uzun sopalar ve kırbaçlarla däre teşkil ederler, atlılar bu halkalara hücum eder, içlerine sokulmağa çalışırlardı. Millî oyunu (dansı) idare eden şarkıcılar ve şairlere (GEGUAKUE) (GEGUAKO) derler. Bunlar ekseriyetle (Halk) tabakasındadırlar. Kendi kendilerine yetmiş, öğretim ve özel eğitim görmemiş kimselerdir. Fakat hitabette ve söz söylemekte üstün kabiliyet ve fittî hijakları vardı. Her zaman savaşlara ve seferlere iştirak ederler ve DORU atlara binerlerdi. Savaş başlamadan evvel söylemek nutukları, konuşmaları, parlak şîr ve kasideleri hazırlamak ve düzenlemek ödevleri idi.

Ordular savaşta başlamadan önce bu şarkıcılar ve şairler, muhariplere irtilen calen şîrler, kasideler, kahramanlığa ait nutuklar söylerler, eski Ataların eşsiz kahramanlıklarını, merkitlerini hatırlatır, ödevlerini ağırlar, savaşta teşvik eder, cesaret verirler. İslâm dininin zühurüyle Çerkesler arasında yayılması üzere bu millî şairlerin, şarkıcıların ve müzisyenlerin (ŞİRİNAPŞE) sayıları yavaş yavaş azalmıştır. Hatfâ en sonunda ortadan yok oldular, güzel hatıralarından ve kıymetli sanat eserlerinden başka bir şey bırakmadılar. Bunların millette sevildiği, çok sayıldığı dâimâ söylenir. Milletin kalkınmasına, kütüphelerin inlemesine, ruhlarının neşelenmesine, teselli vermesine, tarihine dair bilgi vermesine çok yardımcı olan şarkı ve şîrlerin çoğu gerçekten çok üstün birer kıymet taşırdı.

Ferdların iyi okur yazar olmamasına rağmen bütün bu milletin umumi bir kütüphanesi vardı. Senelelerin hesabını ve takvimleri iyice bilirdi. Haftanın bazı günleri ile bazı ay ve gün bilgisinin eski Yunanlılardan almış olduğunu görmekteyiz. Çerkeslerde yıl on iki aya ayrılır. Yıla (YİİS), aya (MAZE), haftaya (THAUMAFE) derlerdi. Haftanın günlerine şu adlar verildi:

Pazartesiye (BLİŞHE), salıya (GUBJ) çarşambağa (BEREJEY), perşembeğe (MAFEĞU-MAFEĞU), cumaya (MAREM), cumartesiye (ŞABAT-SABET), pazara (THAMAFE-THAMAKHU) yani atların günü derlerdi.

Ay adlarına gelince onlarda şöyledir: Yılın ilk ayına yani ocağa (ÇIMAFEGU MAZE-ŞİLE) yani şiddetli soğuk ayı, şubat (ÇIMAFEGU-KHUANE) kışın son ayı, mart (ÇETKHA MAZE) ilk bahar başlangıcı, Nisana (MEIARKHO MAZE-MEITIKHUEGE) koyun vebası, mayısa (FAGUE MAZE) güz sürme ayı, Hazirana (GEMAFE MAZE-YUN), temmuz (BEDZEVEGE-YUL), ağustos (MEKUYVE MAZE yada ŞİCHEVU), hasad başı ayı, eylül (ÇAGUE MAZE) kır hayvanlarının başlangıcı, ekim ayına (UVAĞUE MAZE-UVAĞVE) hububeti sevurma ayı, Kasıma (MAKUSE) kuru ot toplama ayı, aralık (ÇIMAFABE MAZE) kışın ilk ayı, derler. Yıla Yıla (ÇİLE) insan ömrü derler. Bu adı vermekle insan ömrünün uzun olduğuna delâlet ediyordu.

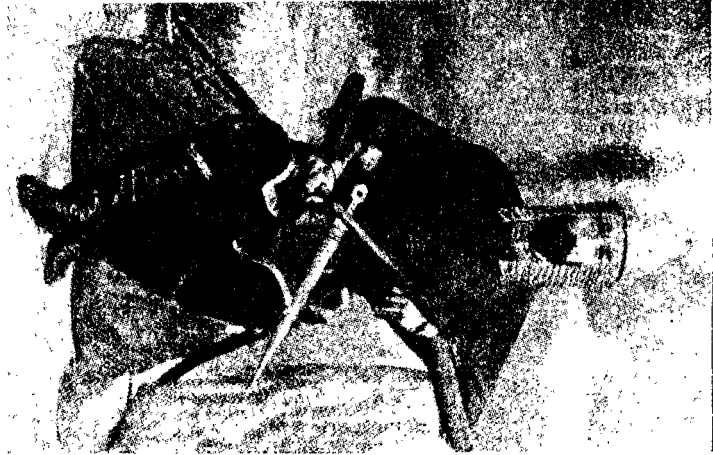
Çerkes milleti; medeni, bilhassa idari bölümlere ayrılmamış olduğu gibi şiddetli baskıların altında sıkıştırılmamış ve kayıtlı alınmamış ve girmemiş olduğundan onun fayda ve iyiliklerini bilmiyorlardı. Bundan ötürü başı boş bir hüriyete yönelmişlerdi. Mülhak baskı, istibdat ve tehakümle tahammül edemiyorlar ve tabii akımlarla müstebit baskınlarının, liderlerinin şiddetli emirlerine itaat etmiyorlar, hatla nefret duyuyorlardı. İnsanın iyi vafı ve malik olabileceği en kıymetli şeyin hiç bir suretle sınırlandırılmayan ve her insan oğlunun ondan faydalanması gereken (mülk) hüriyete (KHABZE) bütün medeni hallerde uyulur, ona karşı gelmek (suç) sayılırdı. Ehemmiyetli ve tehlikeli durumlarda konuları incelemek için toplantılar yaparlardı ve yaşlıların (THAMETTE) kararlarına uyarlardı ve bu kararın kati surette yapılmasını zaruri bir emir sayarlardı. Harpler, baskılar ve bunun gibi hareketler, milletin ezici çoğunluğunun muvafakatıyla kabildiyordu. Komutanları ve şefleri kendi aralarından seçerlerdi. Fakat millet tabiiyetiyle mülhak hüriyete yönelmeğe ve şahıslar da şahsi fikirlerle ayrılarak fikirlerine bağlanınca komutanların ve şeflerin üzerindeki otoritesi zayıflar. Çok zamanlarda komutanların ve şeflerin en ağır ve tehlikeli hallerde, hatfâ çoğu zamanlarda savaşın ortasında emirlerine muhalefet ederlerdi.

Eğer birisi muvafak olur ve savaş meydanında değerli ve söz konusu bir harekete bulunup memleketine sağ ve büyük ganimetle dönerse, kendini evinde hiç kimsenin karşınmayacağı büyük bir emir ya da hükümdar sayardı. Ancak zamanla yaşayışlara ve topluluklara bir az intizam ve disiplin girmiş ve mülhak hüriyetin doğruluğu anrşının yerini almış ve kanununun mukadderatı böylece bir intizama girmişti.

Kanuna taalluk eden teşrii işlere gelince: Beylerin (verk) ve başkalarının öner-geleri evvelâ lüzum halinde dâvet edilen ve toplantıların belirli bir yerde ve belirli bir zamanda yapan (İHTİYAR MECLİSİ) ne sunmuşlardır. Bunlar aralarında konuyu inceler, düşüncelerini belirtir ve her hangi teklifi uygun bulurlarsa onu tasvip ederler ve belli bir zamanda ve ihtiyaçların da katıldığı (ASİLİER MECLİSİ)ne havale ederler. Teklif karşılıklı yardımlarla incelenir, faydalı olup olmadığı tesbit edilirdi.

Asiller (verkler) da çok zaman emirlerine itaat etmeğe, uymağa ve istediklerini yapmağa mecbur oldukları memleketleri gelenlerini paylaşarlardı. Sonra bütün teklifler ve işler için de bütün sınıfların birleştiği bir (GENEL TOPLANTI) ya havale edilirdi. En son kesin fikir ve kararın onaylanma veya reddi hakkına

Yazan :
Ö. : BEYGÜTA

Savaş elbiseleri giymiş bir Çerkes Prensi

malik olan milletin çoğunluğunun oyu ve kararı idi. Teklif veya her hangi kanun bir önerge (ASİLLER MECLİSİ) tarafından kabul veya red edilmiş olsun izah ettiğimiz tarzda cereyan ederdi. (MİLLET MECLİSİ)'nin anlatışımız gibi onaylayacağı her şifahi karar kanun kuvvetinde idi.

Prensler ise; İcra kuvvetidir. Millet meclisinin aldığı ve belirttiği kararların ve bütün hükümlerin tatbikinde asil sınıfın yardımından faydalanırlar. Bu asiller (Verk) sınıfı prenslere hizmet ederler. İctimalarda, kongrelerde, halkın genel toplantılarında milletin Prensip tarafını tutmaları için üstün propağanda yapırlar, fikir ve oylarını kazanmaya prensle bir kısım ileri gelenlerin partisine katılmalarına gayret sarfederler ve böylece bahis konusu olarak belirttiren işlerin ve kararların oylanmasına çalışırlar. Prenslerin malları ve özel mülkleri yoktur. Çünkü bütün mallar ve mülkler milletin idi. Yalnız Asil sınıfın bir az malları vardı. Prenslerin mevkii en yüksek mevkii millet nazaranında. Ve Prens (Devamı var)

(14) ŞAPSUÇ'lar bütün ülkeleri bölgelere göre iki kısma ayırırlar: Büyük ŞAPSUÇ ve küçük ŞAPSUÇ. İlkini oluşturduğu bölge Kuban nehrinin alt mecrasına düşer. Küçük Şapsuç bölgesi ise, Karadeniz'in doğu kıyılarında. Kuzey yönden dağ sırtları ve ŞAKHA nehri de güneyinde hudutları. Bu nehrin son kısımlarında UBİKH daları ikamet ederler.

Ki-pkhe: Harf, harf damgası, matbaa demektir. Etimolojik anlamı (Okunan tane, okuma tanesi, okunan sıvri, okunan köşeli say, okunan sert uçlu)dur. Bu tam çivi yazısının Hadesidir. Ki-pkhe sözü harf anlamına geldiği gibi, yukarıda sözü edilen (Sekhe) de hiyeroglif harfi demektir.

Ra-pkhe: Rıjokh, şeklinde de sadeleştirilerek söylenir. Sırk boyunca uzun sopyaya verilen bu isimln de etimolojik anlamı (Okutan, okutma)dir. Ders zamanlarında dalga geçen öğretmenleri öğretmen bu uzun sırtığı yere çarparak veya ayuğuna dokundurarak uyartmakta idi.

Ki-pkhe aarkhara: Yazı tabetmek, yazı damgalamak demektir. Etimolojik anlamı (Yazı damgası vurmak, köşeli harfi vurmak)tır. Bu harf damgaları boy-nuzdan, kemikten, şimsirden yapıldı. Önceleri sulu boyya batırılıp (İstampa) ya benzer bir şeye de bastırıldı) yazılacak yüzeye vurulmak suretiyle yazı yazıldı. Daha sonraları millî yazı unutulmuş ve bu yazı damgaları değer takımı, kayış, edevat çantası, tirkeş gibi saraf işlerine süs olarak vurulmaya başlandı. Bu yazı damgaları, boyya veya istampaya absesmayıp, doğrudan doğruya cismin üzerine koyarak üstüne bir çekikle vurularak bir anlamı olan veya olmayan şekiller süs olarak istenen yere vurulmuş oluyordu. Bu gibi harf damgalarınarı sarraf eşyası arasında bulunabilecektir. (Ki-pkhe) sözü Adigece de hala damga anlamında muhafaza olunmaktadır.

Jülan-guasw-pkhere: Levhi-mahfuz demektir, Etimolojik anlamı (Gökteki kapının arındaki kitabıdır.) Abhaz inançlarına, göre, en masum insan en samimi bir anında gökte bir kapının açıldığını görür ve kapandıktan önce yapacağı duası kabul olunur. Efsane kahramanları Nart'ların anneleri Satabaya bunu görmüş ve duası kabul olunarak kendisinden- rütvasında gördüğü kahraman çocuk-Nart Sasrtkua doğmuştur.

Ni (Yüzey) ve (Yüzeye konu) anlamlarına gelir. Yazı ve yazılmış, kaybolmuş, kaydolma) anlamlarına da gelerek birçok bileşik söz terkibine girmiştir.

Anı = Kuruluşuna göre anlamı (Yüzeyine uygun, yeriyüzüne uydurma)dir. Kullanılışındaki anlamı da (yazı, yazılmış, kaydolma, kayıtlı)dir. Bazı yerlerde (An) şeklinde girer.

Ni - me: ...zerinde yazı olan, üzeri yazılı demektir. Yazılı şey anlamına kullanılır. Farsçedeki (name) bundadır.

Ni - hua: Hemen, hemen (niha) gibi söylenir. (Dua, duğa) anlamında kullanılır. Kuruluşundaki anlamı (Yazıyı söyleme) yazıda söyleme, yazıdan dileme)dir. Erahıp, yazılı duayı yüzünden okunmak suretiyle dua ettiği için duaya bu isim verilmiştir. Arapçedeki (Duğa, duanın bundan çıktığı anlaşılıyor. Farsçadaki Niyaz ve namaz da bundandır.

Ni -pkhe: Kuruluşuna göre anlamı (Yüzünden okuma, yazıyı okuma)dir. Kullanılışındaki anlamı Duadır. Çok kez de Türkçe (Dua-Mua) anlamında olarak Nihüa-Nıpkhe) şeklinde kullanılır.

Ni - şue: (Barış) anlamında kullanılan bu bileşik söz de etimolojik anlamıyla (Yazılı ödeme, yazılı şeyi ödeme)dir. Bu da; ticari, politik veya askeri anlaşmalarda taraflara yazılı olarak yüklenen şartlar yerine getirilince (veya ödence) uyusulması yüzünden barışa bu ad verilmiştir.

Ni-khu: Bazı hallerde (N'khu) şeklinde sadeleştirilerek ve bazı bileşimlerinde de (Nukh) şeklinde söylenir. Buradaki kh bileşik harfi boğazdan gelir. Bu bileşik sözün de kuruluşuna göre anlamı (Yazılı hisse, yazıdaki pay)dır. Kullanışına göre anlamı da (hesap etme)dir. Abhazların celtlerinin bir zamanlar kişilerin hak ve borçlarını yazılı olarak belirtilip hesapladığını bu söz gösteriyor.

Ni-xe-xi (Ni-xe-x) N'xex şeklinde sadeleştirilerek de söylenir. Kullanılışında (Düğün hedyesi) demek olan bu bileşik sözün kuruluşundaki anlamı Yazı-ınuş-ıalın), Yazılı altın (Yazıda kayıtlı altın)dır. Döğün hedyelerinin bazı hallerde ve çoğu zaman bir yazı ile sunulduğu bu sözün kuruluşundan elinmektedir.

Ani-khara (Anakhara): Kayıtlı olmak, ikâmet etmek (göçmemek), kalmak, ifçilik yapmak demektir.

Anı-tzara (Anizara): Kaydetmek, türetmek demektir.

Anı-kıra (Anikira): Kaydını silmek, yazıyı silmek demektir.

Anı-lara: (Kayıtlamak, yazılmak, kayıtlı olmak, türetmek demektir.

Anı-tzara(Antzara): Kaydı silinmek, yazısı silinmek, ortadan yok olmak.

Ni-kha: Kuruluşuna göre anlamı (Kaydolmuş bulunma)dır, kuruluşunda

Maabıt) demek oluyor. Belki de ilk çağlarda cemaat veya bazı kişiler bazı se-

velelerle kayıtları mabelerde tutulurdu. Onun için (Kayıt yeri) olmuş olan ma-

abede bu anlamda ad verilmiştir. Abhazcada (Birlikte çalışma tanrıçası, cemaat

tanrıçası) anlamına gelen (Tı-wı-na) adını alan tanrının mabedi ilk işbirliği

yeri, ilk birlikte çalışma yeri ve ilk yerleşme yeri olarak hatırası yasatılmakta-

ır. Hatta (Toplu iskan yeri, bir nevi şehir) anlamında kullanılan Abhazca

sı-wı-ta = Sivitta)ında kuruluşundaki anlamı (Birlikte çalışma-yeri)dir. Ter-

bindeki (Tı-wı) bileşik sözü (Birlikte çalışma) demek olup, aynı zamanda

bererek) demektir.

Anlaşıyor ki ilk Abhazlar, berket tanrıçaları olan Tı-wı-na (Sivitta)ya sık sık tapabilmek için mabedin etrafında ilk yerleşme yerini kurmuşlar ve burada çok dışınlı bir (Birlikte çalışma) kurmuşlardı. Bu işbirliğini de rahip (rihaphkei) yönetiyordu; yazı ve hesap tutuyordu. İlk şehir böyle doğmuş; ana (Tı-wı-ta = Beraber çalışma yeri), caddelerine veya caddelerle ayrılan -gellerine (Tı-wı-bje = Birlikte çalışmalar arazi) adlarının verildiği bugünkü bzhazcada belirtmektedir. Bu konuda söylenecek şeyler çok olmakla beraber, rradaki konumuzu daha fazla ilgilendirmedikten sözünü burada keserek ana nuya dönüyoruz.

Wı-anı-ajue (Wı-an-ajue): Emir ve tavsiye anlamlarında kullanılan bu bile- k sözün de etimolojik anlamı (İş-sözü-yazısı)dır, işveren yazı demektir. Bazı- 71 bunı (Wanışue) şeklinde söylemekte ve Adığacaya bu söylenişe geçmiş- 71 ummaktadır.

An-gua: Bugün tanrı anlamında kullanılan bu söz, kuruluşund (Emilen-ane- me-suraı, anne-tasviri) demek olduğu görülmüyor. Ancak, (Sahıdaki tasvir, ya- daki tasvir) anlamına da geldiği burda kayda değer. Abhazların eski ecdadı- 71 ve tanrıçalarına verdikleri adlar birçok manaları birden ifade eden kelime- den seçilirdi. An-gua (An-gue) Artemis'in heykelinin veya resminin adı olarak : kullanılmış ve o zamanlar bu tanrıçaya Abhazca (Ş-ana = Yaraticı-ane, smet verici- anne, nurlandırıcı-anne) denirken sonraları kendisinin adı hey-

kelime ve heykelinin adı kendisine takılmıştır. An-gue (Tanrı) yunancada Arteme (Artemis), Şana (Şana) lâtincede Diana olmuş ve bugün Abhazcada heykel adıyla bazı kelimelerin terkibine girmiştir. Bu tanrının Efes (Ephese = Aphese)-deki tapınağının Kafkasya'lı Amazonlarca kurulduğu bilinmektedir. Bunun da uzun izahı buradaki konumuzu daha fazla ilgilendirmedikten burada sözünü keseceğiz.

Şı-ha: Ş harfi kabaca söylenen ve kuruluşundaki anlamı (Ak-taş) olan bu söz (Kâğıt) anlamında kullanılmaktadır. Bu, daha sonra (Ak-satın) manâsına da gelmiştir.

Şı-hara: Bu da yukarıkinden daha fazla kullanılan bir kelime olup yine (Kâğıt) demektir. Kuruluşundaki anlamı (Ak-taş-çadır, Farsçadaki (Kıağız) bunun bozuk şeklidir. Şıhara da sonraları Ak satın anlamına gelmeye başlamıştır.

Şı-ha-bı: Sadeleştirilerek Şıhabz' şeklinde de söylenir. (Kalem) demektir. Kuruluşundaki anlamı (Ak-taş-ucu, Ak-satın-ucu)dur. Bunun çiyi yazısı kalemî olduğu anlaşılıyor. Belki de kili yazmak kalemî idi.

Bığ-tis (Bğ-tis): (Kâğıt yaprağı) anlamında kullanılır. Kuruluşundaki anlam (Tek yaprak, yaprakların-teki)dir.

Eym-bği (Ymbği): (Yaprak-dizisi, birbirine bîleşik yapraklar) demek olup, bugün tek başına artık kullanılmakta ise de, (Kitap yaprağı, defter yaprağı) gibi bir manâda vakiyle kullanılmış olduğu şu üç sözden anlaşılmalıdır:

Eym-bği-zw (Ymbğızv): Defter yaprağı gibi yırılıp dağılıma, yaprak dizisi gibi dağılıp savrulma demektir.

Eym-bği-r-zw (Ymbğırzv): Yukarıdakının aynı manâdadır.

Eym-Bğir: Birbirine bîleşik yapraklar demektir. Defter anlamında vakiyle kullanılmıştır. Ama, bu defter bugünkü anlamda defter olmayabilir. Çok muhtemeldir ki, bir çeşit papirus dizisi o zamanın defterini veya kitabını meydana getiriyordu ve bu söz de onun ismi idi. Arapçadaki (Defter) sözü de belki bundandır.

D-â-ke: Kuruluşundaki anlamı (Sahın yassısı, yassı sahın) olan bu bileşik sözcük (Sayfa = Sahife) anlamında kullanılır.

D-â-pe: Kuruluşundaki anlamı (Sahın-önü, ön-sahın) olan bu sözün de kullanılışındaki anlamı (Çik-kapığı, gergef, kasnak)tır. Avrupa dillerinde (Çik) anlamında kullanılan (Tome) ve bunun çeşitli söylenişlerinin de kaynağının bu söz olduğuna inanıyoruz.

A-me-zta (Aamzta): Abhazcada (Efendi) anlamına kullanılan buradaki (Aamusta)nın; kaynağı müşterek olan Farsça (Akhund), Türkçe (Efendi), Helence (Aristos), İslâvca (Gospod), Sanskritçe (Namata), Gürcüce (Batono), Çeğence (Humamanda) sözleriyle akraba olduğu anlaşılıyor. Kelime bunlardan birine bileşik değilse veya başka bir kaynaktan da geldiylerse Abhazcadaki (A-me-zta = Taşındığını veren, malik olduğunı veren) veya (A-muzta = nur-veren = aydınlatan; nur-lu = aydınlık-lı = ışıktık-lı) bileşik sözü onlara kaynak olabilir.

Buraya kadar incelemeleri sunulan Abhazca sözcüklerin eskilik derecelerinin birbirinin aynı olmadığını da görülmüyor. Bu yazı, Abhaz dilinin bir çeşit (OKur-yazarlık tarihi)dir. İncelendiğinde sözcüklerin bazılarının eski ve büyük dillerinden bazılarında da geçtiği sabit olmaktadır. Myrkoy'ta bulunan ve İsa'dan önceki 12-13 üncü asırda yazılan Abhazca metnin izahlarının bu sunulan izahımızla karşılaştırılmasında ve neticenin genel olarak yazı tarihinin etidülünde göz önünde tutulmasında bilim için büyük faydalar mülahaza etmekteyiz....

S O N

KAFKASYA'DA MÜRÜDİZM

Yazan : B. BATIRHAN

12 nci Asırda Bağdat'ta Abdulkadir Geylani tarafından indas edilen «Kadi-riye» adı altındaki teşekkül Moralist vanı Mısırlık vazadan üstün tutar, ve hedefleri «İnsanlara cehennem kapılarını kapayıp, cennet kapılarını açmak» olarak gösterir. Bu fikir, 14 nci asırda orta Asyada çok taraftar bulunmuştu. Baharada Bağdatlı vaz Bahaddin Nakşibendi Sufizm fikrini yaydı. Bu fikir 19 uncu asırda KAFKASYA'ya Bahaddin strayet etti.

Orta Asya Sufileri Bahaddin Nakşibendi'yi tarikatin piri ve şeriatın temsilcisi olarak görürlerdi. Halbuki Kafkasya da bu tarikat daha ziyade MÜRÜDİZM namı altında yayılmıştı. Tasadığı gerekçe ve hedefi, din düşmanı olan Ruslara karşı ölümlükalmı cihadı idi.

Mürüdüizm, Kafkasya ya 1824 senesinde Şirvan'dan Kürdaneli Hacı İsmail tarafından sokulmuştu. O tarihlerde Dağıstan ulemalarından Muhammet Yarağı, mürüdüizm ideolojisini Seyh Hacı İsmail'den öğrendi ve Dağıstan mürşidi olarak teşkilatın başına geçti. Daha sonra mürşütlük payesi alan Cemalettin Gazikumuklu, mürşütlük unvanını Muhammet Yarağı'den almıştı. Nitekim; 1860 senesinde Rus dergisinde yayımlanan Cemalettin Gazikumuklu'nun hatıralarında da bu husus teyid edilmiştir.

Mürşit Muhammet Yarağı diğer Dağıstan ulemaları, fikir ve iş birliği yaparak mürüdüizm propağandasında çok faal rol oynadı. Vazılarında: «Din düşmanı Ruslara karşı Gazavat zamanı geldi, Muhammet Peygamberin ünmeti dinsizler idaresinde yaşayamaz. Her müslümanın ilk ve son düşüncesi Cihat ve Şerattir. Gazavatsız şeriat kurtuluş değildir» diyordu.

Vazılar, bütün vazılarında «Dinsizlerle savaşınız, dinsizleri öldürünüz. Allah vaktine emrediyor, kılıçlarınızı kılıfından dinsizleri vurmak için çıkarınız, Cennet kılıçlarının göğüsindedir. Dinsizlerle savaşırken ölenler ölmezler, Cennete yasarlar. Savaşın ve dinsizlerin önünden kaçanların yeri ise Cehennemdir» derlerdi. Ruslarla savaş ilk defa mürüdüizm bayrağı altında 1824 tarihinde Çeçenistan da başladı. O tarihlerde Çeçen ozdenlerinden Beybulat Taymaz, namı diğerle Meşayra-Baybulat yanında mürüdüizm icaplarını anlatan molla olduğu halde topladığı kuvvetle mücadeleye ahıldı. 1825 senesinde Rusların tahkimli şehiri Amir Adıgı Yurt'u zaptetti. Daha sonra Gerzen avulunda bulunan Rus garnizonunu imhasasara etti.

1831 senesinin Mayıs ayında İmam Gazi Muhammed (Gazi Molla) Suvari mürütlüleri ile Tarki şehri işgal ile Burnaya kalesini zaptetti. Aynı senenin Ağustos ayında, Vınzaptmaya kalesini muhasasara etti. İki haftalık muhasasara sonunda General Emmanuel'n üstün kuvvetleri karşısında ricata mecbur kaldı. General Emmanuel bu kolay zaferin sevinci ile Gazi Molla kuvvetlerini Ahov ormanla-

rında takibe koyuldu. Ancak, Gazi Molla fevkalâde maharetle bir çember içine aldığı Emmanuel kuvvetlerini kamilen imha ederek ricatını zaferle süslemesini başardı.

Aynı senenin 1 Kasım ayında Hunip Kalesinde şehit düşen Gazi Molla'nın yerine imamlarından Hamzat Bek geçti. Muvafakiyetli savaşlara devam eden Hamzat Bek'te 1833 senesinde öldürüldü. Bu defa yerine İmam Şamil geçti. Şamil bu kumandanlığa geçtiği zaman Mürşit olarak Cemalettin Gazi kumuklu bulunuyordu. Şamil Cemalettin mürşidi idi.

Bütün Dağılılan imamı ve kuvvetlerinin kumandanı olan Şamil'in mücadelesi bu tarihten sonra başlar. Denk olmayan şartlara rağmen 25 sene devam eden ve bütün dünyanın hayret ve takatlerini kazanan bu eşsiz mücadelelere ait İngilizlere, Fransa, Almanya, Rusya ve daha birçok devletlerde cilt, cilt eserler mevcuttur.

1824-1820 senelerinde Çeçen-İnguşlar arasındaki mürüdüizm cereyanının ıyızü haklarında yaşanmış müşahedelerim vardır. O tarihlerde aramızda on kişi kadar mürütlere vird veren şeyhler vardı. Kunta hacı, Battal hacı, Bammat hacı, Dani Seyh, Şemsetin hacı vs. İlah, gibl. Bunlar arasında en popüler ve en çok müritleri olan Kunta hacı idi. Çoğunlukla az gelini ve az varlıklı olan mürütlü birbirlerini din kardeşi olarak tanırlardı. Birbirlerine son derece bağlı bu müritler karşılıklı vakti kucaklaşarak riyasız bağlılıklarını ifade ederlerdi. Cuma günleri içlerinden birinin evinde toplanır, ibadet ederlerdi. Zikre önce oturdukları yerden «LAILAHE İLALAILAH» diye başlar ve birden ALLAH ALLAH nidalarıyla dommeye başlarlar ve uzunca süren bu ibadetin sonun du'ra bile bitirlerdi.

Kunta hacının müritleri temiz ruhlu, gurursuz ve mehremetli insanlardı. Birbirlerine ve mühtaçlara yardımında bulunur, avullarında bir cenaze olduğu zaman sahibî arzu ederse toplu olarak koşar, bütün dini icaplarını yerine getirir ve cenazeyi ebedi istirahatçahına kadar omuzlarında zikrederek götürürlerdi.

Kafkasya'nın 1864 de işgalından sonra 1917 ihtilaline kadar Rus Hükümeti, Çeçen-İnguşlar üzerinde çok sıkı bir baskı kurmuşlardı. Bir hareket ve bir isyanın kaynağı olarak Kafkasyanın bu ülkesini bilir ve tanırlardı. 1865 senesinde etrafına, birbiriye çok sıkı bağlarla bağlanmış ve kalabalık müritler toplayan Kunta hacıdan endişeye düşerek, Seyhlerini müritlerinden ayırmak icap ettiğini düşündüler ve uydurma bir bahane ile Kunta hacı'yı Sibirya'ya sürdüler. Orada ne kadar kaldı bilmiyorum. Ancak bir müddet sonra bir kısım müritleri ile Türkiye'ye hicret etti.

Kafkasyadan ayrıldığım 1920 senesine kadar Kunta hacı'nın müritleri yukarıda açıkladığım şekilde örf ve adetlerini devam ettiriyorlardı.

Ruslar Kafkasyayı Doğudan 1850 de Bahdan da 1864 senesinde tamamen işgal ettikten sonra müritlerin cenagaverlik ruhları yavaş, yavaş sönmeye başladı. Muhtelif seyihlerin müritleri kendilerini ALLAH'a ibadete verdiler. Bu hal 1877-1878 Türk-Rus harbine kadar böylece devam etti. Bu harple Çeçenistanda Ali Bek hacı isyan etti. Bütün Çeçen-İnguşlarla Dağıstanlılar ona uyarak harekete geçtiler. Bu hareket Kafkasyada Rus idaresini büyük çapta sarstı ve mükkül anılar yaşattı. Ancak Son derece zalimane bir şekilde bastırılan bu isyan sonunda birçoğu katledildi ve ombinlerin üstünde insan da Sibirya'ya sürüldü.

İstifade edilen eserler: A. W. Fadayef «19cu asır başlangıcında Rusya ve Kafkas»

N.A. Smirnof: Kafkasyada Mürüdüizm.

Yazan :

Arthur BYHAN

Çeviren :

Yahit CANBEK

Olup, kiliseler Gürcü krallığı ve hıristiyanlığın mahallî âdet ve dualarının tesirine bağlı kalmıştır.

(ATLALARIN RUHLARINA) ibadet son ana kadar canlı bir şekilde kalmıştır. Köylerde (memlekette) ve kabulelerde her büyük aile, hangi ruh ve atadan gelmiş ise, onun hususi koruyucu tesirine inanırdı. (ERDA, İnguşça TSU). Çeçenler insanın hakiki ruhunun, varlığının (TARAM) ölümünden sonra eskisi gibi yaşadığına inanırlardı. Yaşama gücü; vücutla beraber ölüme, ruh (BÜYÜK AILENİN RUHLARI)nın toplandığı (ÖTEKİ TARAFA-DEİİ AYLI) koprak altından batıya doğru gidiyordu. Çeçenler; (ÖTEKİ TARAFTA) evlenmeleri kabul ederlerdi ki, bir delikanlının babası çok yüksek bir evlenme bedeli teklif edilse, ölü bir kız babasının arzusunu reddedemiyordu.

Çeçenler hıristiyanlıktan ve islamiyetten cehennem (COCAKHET), cennet (ACHERET) fikrini ve bu kötü dünyada (DELI MAHKILI) yapılmış iyi veya fena işler için tazmin meselesini ödünç aldılar. Gök yüzünde her ruh için lahtadan bir iskelet vardır. Vücut öldüğü ve ruh bir merdivenden gök yüzüne tırmanmağa başladığı zaman bu iskelet sallanmağa ve et ile örtümeğe başlar. Ve yeryüzünde vücut nasılsa güzel veya çirkin, ruh kendine mahsus iskeleti aynen canlandırır. Şeytanlar ve (ORMANIN FENA KADINLARI-AIMAS) mahallî mensûl olmalarına rağmen, yıllık veya fenalığın temsili, insanlar hakkındaki iyi veya fena ruhlar (CIN), şeytan (ŞEYTAN), islamlıktan alınmıştır.

Atalar ruhu aynı zamanda aile ocasının koruyucusu (SELI) fikri idi. Ve çarşamba (KER-SELI) bu ruh için mukaddesdi. Ocak ile kazan, çengel, zincir, aheş ve kılı mukaddes esya olarak kabul edilir. Nişanlı kız, baba evini terk ederken, onlardan mersimle ayrılırdı ve adam öldüren kimse - Arnavutlukta olduğu gibi - tencerenin zincirine dokunur dokunmak eve düşman büyük bir aleyve mensup dahi olsa evin efendisinin himayesine nazhar olurdu. Atalarının ruhu üstüne işilen yemin pek kudsal sayılırdı. Bir arazi takimi yapılırken, yere boynuzlar dikilirdi ve teahhütlerini bozan kimse için bu ruhlar intikama çağırırdı. Fıhmalcı bir borçlu, yahut hırsız olduğu sanılan biri tarafından zarara uğrayan kişi, eğer borçlu borcunu ödemezse, hırsız bir yeminle suçsuzluğunu isbat etmezse onları atalarının mezarı başında bir köpek öldürmeğe tehdit ederdi.

İçlerine beyaz işaretlerin (PRIÇ), geysik boynuzlarının adak olarak konulduğu, kuzeyde ve doğuda bir yahut iki kapılı küçük kütübelere benzeyen ölü ev-

leri (KAŞA) gibi büyük mâbetler de ilâhlara (tanrılara) tazime yararlarıdır. (KHAMKIN) memleketinde mezarlık yanında taş sütunlardan duvarlar içine doğu yüzüne oyuklar oyulurdu. Dua edecek kimse de yanmış bir mumla başını bu oyuca sokardı. Büyük aile köy yahut çok yaygın bir topluluk, senede bir defa koyunlar, bira, rakı, hususi bayram yemekleri (TEGUM) ve içlerinden bir tanesi üçken olan ekmelekle duadan sonra beraberce yenilen adaklar mâbede duaya getirirdi. Kurban kesen raipler (TSAYN-SAG), İnguşlarda anane olarak belirli ve büyük aleyve mensup olurlardı. Bunlar geleceğin ve ruhaların tesirine ve fal atarak - bir kaşıkla üç değnek - her hangi bir şey ilâhlara hakaret mahiyetinde çıkarsa; ceza adağın tayın ederlerdi. Kurban kesenlerin dışında, gece mâbadda ilâhların konuşmasını dinlemek amacıyla kulaklarını toprağa dayayan kâhınler (DZIRIK) de vardı. Kadın falcılarının mesleklerini ifa için, koyun kemikleri, ay-nalar, taşlar ve benzeri eşyalar kullanmak âdetleri idi.

(KORUYUCU BÜYÜ) konusunda, KUR'îler elbiselerinin sırtlarına bir muska dikerlerdi ve AND'ler - Balkan milletlerinde olduğu tarzda - yağmur duası yapırlardı. Ağacın dalları ve yapıkları ile örtülü bir genç kız; kendisiyle gelenlerin arasında köyde dolaştırılır, yağmur için şarkı söyleyerek niyazda bulunurlar, sonra hepsi ırmakta yıkanurlar ve bir koyun kurban ederlerdi. Baş ağrıları tevli eden fena ruhları çıkarmak maksadıyla, hastanın kafasında bıçakla gentik ağırlardı (TREPANATTON).

Çerkeslerde olduğu gibi Osetler'de de bir adamı yıldırm çarptığı zaman, ölümlü intaç eden (YILDIRIM TANRISINA), derisi ve kafası bir sırğa asılmak suretiyle bir kurban (genel olarak bir ine) kesilirdi. Düngevi ve dini âdetlerin dışında (âdet ve şeriat) eski hukuka ait pek az şey bilinmektedir. Kan davası hâlâ AVARLAR tarafından yürütülmektedir. Birincisinden bir şey elde etmek isteyen kimse için, yulkarda belirtildiği vechle Osetler ve Khersurler de olduğu gibi, İnguşlarda da köpek -yüz yılan beri- önemli bir rol oynar. Bir borçlu yahut bir hırsız zanlısı, mukaddes kaya (FERDA) üzerinde yahut orada bulunan köpek kemik pislikleri üzerine, eğer doğrunu söylemek istemiyorsa, ifham edenin atalarının kendi ataları tarafından sırta taşınması şartıyla yemin etmeğe mecburdur.

Eğer çok sayıda yerli «okuma ve yazma»yı biliyorsa, bunu islamlığa borçludur. Oğlan ve kız çocuklar Kur'an okunmayı ve hususiyetiyile Tatarca yazmayı öğrenirler. Zira Bah Dağıstanda AVAR ılsanı ne ise Doğu Dağıstanda da Tatarca kabileler arası konuşulur.

OYUN VE DANSILAR - İnguşlarda erkekler vaktiyle kendi aralarında yalnız, yahut sıra veya halka halinde, göban kavali, flavta yahut ışık refakâtinde, kâdınlar da kör bir çalgıcı-şayet varsa-refakâtinde, kendi aralarında dans ederlerdi. Bütün KAFKAS milletleri tarafından adapte edilen Lezgilerin dansı; mahcup, saklanan kadının erkek tarafından izlenmesini sembolize eder. Dans eden erkekler, kafa ve kollarını aynı tarzda oynatırlar, vücutlarını mümkün olduğu kadar dik tutarlar ve ayaklarıyla de yana doğru çok küçük ve sür'atli adımlar atarlar. Sıfahlı danslar da yapılmaktadır. Tek bir adam yere sapslanmış kamalar arasını da danseder yahut kullanılmadındaki ustalıkını göstermek amacıyla kamaları elinde tutar. Dansların dışında refakat müziği bir tambur ve klâret tarafından temin edilir. Şarkılar; iki veya üç telli bir gitarın (Avarca TARA) veya bir keman (Çeçence ÇUANDUR KI) refakâtinde söylenilir.

TARİH VE MİLLÎ FOLKLÖRÜMÜZ

Yazan : İzzet AYDEMİR

Dergimizin yayın hayatına atılışından bu yana daha önce de belirttiğimiz gibi Kuzey Kafkasyanın tarih ve folkloriyle ilgili çeşitli branşlarda pek çok konu ele alınmıştır. Bilhassa yabancı yazarların eserleri yetkili yazarlarımız tarafından Türkçeye aktarılmakta ve bunların yayınlamasına devam olmaktadır. Yine dergimizin aracılığı ile yabancı devletlerde bulunan gerek Kuzey Kafkasyalı, gerekse eenebi pekçok yetkili yazarlarla işbirliğine gidilmiştir. Bu tip olumlu çalışmalarımız gün geçtikçe geliştirilecek ve uzun süre büyük bir imnal sonucu ele alınmayan ve bu sebeple de çok seyler yitirmiş olduğumuz Kuzey Kafkas kültürünün bu kaybının önlenmesine çalışılacaktır. Son bir iki yıllık çalışmalarımızın bize anlattığı önemli bir gerçek vardır: Kuzey Kafkasya medeniyetinin ortaya çıkarılması, tarihinin yazılması için Türkiye büyük bir kaynaktır. Öyle ki bu gerçeği bizden çok önce anlanmış olan çeşitli Kafkasolog ve yazarlar materyal toplamak amacıyla Türkiye'ye gelmekte ve yurdumuzun Kuzey Kafkaslarla meskün yerlerinde uzun süre kalarak buralarda araştırmalarda bulunmaktadırlar. Bilindiği gibi milletlerin tarihlerinin yazılması için her şeyden önce o millete ait tarihi önemli hazı materyallerin ele geçirilmesi lâzımdır. Bu tarihi materyallerin en büyük kaynakları da o millet hakkında gerek yerli, gerekse yabancı yazarların eserleri, o milletin yaşadığı yerde (Ana yurdunda) yapılacak kazı ve araştırmalar (Arkeolojik incelemeler) ve halk arasında yaşayan ve nesiller boynı şirgeleyen efsane, şarkı; ağıt vs. şeyler — ki bunu da kısaca (folklor) diye adlandıralımız — dir. Ne yazık ki tarihi yaşayışımızın acıklı bir sonucu olarak Kuzey Kafkasyamızın eski tarihine ait pek az eser mevcuttur ve bunlar da yabancılar tarafından yazılmış olmaları sebebiyle sosyal hayatımızla bazı bakımlardan gelişmezlikler göstermektedir. Arkeolojik araştırmalar ise ana vatan (Kuzey Kafkasya) halen bağımsız bulunmadığından yeterli şekilde yapılamamakta, meydana çıkarılan bazı gerçekler de politik sebeplerle yararlık dünyasına açıklanamamaktadır.

Bizim üzerinde durduğumuz ve ön plâna aldığımız husus ise folklorüdür. Şu anda Kuzey Kafkasya folklori bakımından Türkiye bir hazinedir. Dünyanın hiç bir yerinde, hattâ bizzat Kuzey Kafkasyada bile Türkiye'deki materyalleri elde etmeğe imkân yoktur. Geçen yaz Adapazarı ve Düzce'nin içinde ve köylerinde yaptığımız kısa araştırmalarda bu gerçeği bir kere daha öğrendik. Bu incelemelerimiz sonucunda henüz hayatta olan büyüklerimizin arasında tarihinin aydınlanmasında, bilimemeyen birçok hususların ortaya çıkarılmasında çok önemli ve dikkate değer bilgi ve materyallere sahip olanların bulunduğunu müşahade ettik. Bunun bir kısmının Çerkesçesini teyp bantlarına aldık, bir kısmın da Çerkesçesiyle birlikte Türkçeye çevirisini yaptık. Bu arada şu acı gerçeği de öğrendik: Kuzey Kafkasya kültürü bakımından kıymetli bilgilere sahip bazı büyüklerimiz maalesef kendilerinde bulunan pekçok kıymetli bilgilerle birlikte ebediyete intikal etmişlerdir. Bu kimseler yalnız kendilerinin bildiği birçok şeyi (Şarkı, ağıt, destan vs.)

ŞİİR :

HAMZATIN ŞARKISI

Yazan : İ. A

Gün nekadard sıcak, yalnız kılıçlarımız gölgeliyor bizi,
Sis nekadard yoğun, gece o kadar karanlık ki,
Yalnız tüfeklerimizden çıkan alev aydınlatıyor bizi.
Engin, mavi gökte bekliyor melekler dizi, dizi
Eyy vatana doğru uçan kuşlar! Kardeşlerimize iletin son selâmınızı,
Söyleyin onlara yalnız uğurlular tutacak matemimizi.
Yalnız uluyan kurtlar okuyacak cenaze şarkımızı,
Öldük kâfir topraklarında, bırakmadık elden kılıcımızı,
Kör edecek yarlar gözlerimizi, kurtlar parçalayacak cesedimizi.
Kinamayacak yurttaşlarımız, rahmetle anacak hepimizi,
Ağlamak istese de bacılarımız, yok ki; bulamayacak mezarımızı!..

Not : Bu şiir Kuzey Kafkasyalı yazar Ahmet Çalkar'ın aynı ismi taşıyan hikâyesi ilham alınarak yazılmıştır. Bu hikâyeye için bak: «KAFFKASYA DAĞLILARI» Haziran 1933 No: 40 Warszawa.

çeşitli imkânsızlıklar, önemsememek, sebebiyle geride bırakıp, dolayısıyla bunlardan başkalarının faydalanmalarına isenmiyerce engel olmuşlardır.

Biz önümüzdeki günlerde bu yoldaki çalışmalarımıza devam edecek, bu amaçla da yurdumuzun çeşitli bölgelerinde araştırmalarda bulunacağız. Bu çalışmalarımızın verimli olması için de Anadolunun çeşitli bölgelerinde bulunan hemşerilerimizden önemli ricalarını var. Bizim bu yoldaki çalışmalarımızı duyan bütün hemşerilerimizden aşağıdaki hususlarda bizlere yardımcı olmalarını istiyoruz:

1 — Bilhassa gün geçtikçe kıymeti artan ve birçok yabancı ülkelerde, hattâ Kuzey Kafkasyada bile aranan NART EFSANELERİNE ait yazılı ve sözlü belgelerin bize intikal ettirilmesi. Bu efsaneler hakkında eskiden yazılmış bazı yazılı vesikalar olabileceği gibi bilhassa bugün yaşlı kimselerin bir şiir halinde okudukları şeyler. (NART SAVSRİKO, NART ŞEBATNEKO, NART VEZERMEŞ, NART SETANAY vs.)

2 — Bunların dışında her türü (Gibze, Vered) kahramanlık destanları, şiirler, hikâyeler ve atasözleri.
Yakın ilğlerinizi beklemekteyiz.

ÇERKES

İsraildeki Kuzey Kafkasyalılar Kfar-Kama köyünde her ay olmak üzere bir dergi yayınlamaya başlamışlardır. Dergi «ÇERKES» ismini taşımakta ve bugünkü Kuzey Kafkasya'da kullanılmakta olan Kril alfabesiyle ve hem Çerkesçe, hem de İsraili dilıyla yayımlanmaktadır.

(Çerkes) dergisinin Ekim 1965 sayısında Türkiye'deki ve dolayısıyla Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği ile dergimizin yayın müdürü İzzet Aydemir hakkında iki yazı ve fotoğraflar yayımlanmıştır.

Yukarıdaki resim derginin Ekim 1965 sayısının kapak resmidir.

BORAZ VE GOŞMAFA

Yazan : Kadir İ. NATHO

İki haftadanberi haberler dörmela, köy, köy dolayıyorlardı. Ellerinde matem flamaları olduğu halde her gittikleri yere götürdükleri haber şuydu: «Millî kahraman YİĞİT BORAZ odasına kapandı. O artık ölümlün eşliğinde...» Mervsim sonbahardı. Yapraklarını dökmüş ağaçlar ve otlar sabahın serinliğinde çiğle ıslanmıştı. Tabiat sessiz ve yalnızlık içerisindeydi. Çıplak ağaçlarda yaprakların yerini çiğ damlaları almıştı. Biraz sonra da kurşuni gök ağlamağa başladı. Bütün tabiat kederliydi...

Fakat bu uğursuz haberin Kafkasyalıların kalbinde açtığı yara daha derindi ve gittikçe de derinleşmekteydi.

Kötü haberin yayılışının ondördüncü gününde kahramanın ölümü mücadeleye giriştiğini kulibenin çevresi büyük bir kalabalık tarafından sarılmıştı. Hava soğuk ve rüzgârlıydı, çok sıkı giyinmeden soğuğa dayanmaya imkân yoktu. Buna rağmen bir heykel gibi yerine çakılmış kalabalığın endişeli bakışları BORAZ'ın kapsından ayrılmıyordu. Birçokları bir haftadanberi ısrar ve inatla yerlerinden ayrılmıyor, ayrıca kalabalığa at ve arabalarıyla yeni gelmekte olanların kahıldığı görülmüyordu. Bunlar çeşitli kabilelere bağlı kimselerdi. Hiç kimsenin bir teşebbüste bulunmağa cesareti yoktu. Bir an kalabalık arasından etrafını yararak ilerleyen yaşlı bir kadın göze çarptı. Ağır, ağır bastonuna dayanarak BORAZ'ın kitihi kapisına erişti.

— Yiğit BORAZ! Benim adım GOŞMAFA'dır! Annen sayılacak kadar yaşlıyım! Buraya seninle konuşmaya geldim! Eğer sen de birazcık insaf varsa bu yaşlı kadını buradan üzgün döndürmezsin! Hatramlık'ın ihtiyar GOŞMAFA'nın senden ricasıdır bu!

Bunun üzerine BORAZ'ın sesi duyuldu:

— Ne istiyorsun benden GOŞMAFA'ya?

Sesi duyan kalabalığın yizü gülümüşü. Herkes birbirine «bizim günlerimiz başarılamadığımızı ihtiyar kadın başardı» diye fısıldaşıyordu.

İhtiyar kadınla BORAZ'ın konuşması devam ediyordu. Goşmafa:

— Bana derdini anlat YİĞİTİM! Ben de sana benimkini anlatayım. Düyerek beklemeğe başladı.

— Eğer sen bir Sövalye isen ne yapman gerektiğini çok iyi bilirsin. İstersen bildiğin gibi hareket et! Bir an seni seven, günlerdenberi burada beklesen şu hal-kına baki iyi düşünürsen fikrini değiştirmen gerekir. Hiç olmazsa derdini söyle!

—Hayır! Teklifinizi kabul edemem niçineğim! Biliyorum onlar beni sayarlar Eger öyle olmasaydı şu anda burada bulunmazlardı. Artık hayran bana yük olduğuna inanıyorum. Böyle olmasa da ölümü yaşamaya tercih ederim. Bosyere beklesip üzülüyorumuz. Benden birşey yapmamı beklemeyin, hepimiz gıdın ve beni yalnız bırakın! Ben ne yapacağımı çok iyi biliyorum! Felaketime sebep olan tanrı kahredesi vicudumu yavaş, yavaş mahvedeceğim!

— Bu senin gibi bir Çerkesin ruhu değildir! diye bağırıyor Goşmafa.

— İçindeki şeytanın sesidir, YİĞİT BORAZ! Görüyorum ki hiç bir şeye önem vermiyorsun. Adeta herşeye boş vermişsin. Biraz utan! İnsan geleneklerini ayak altına almaz!

Goşmafa yağın yağınur alında bastonuna dayanarak olduğu yerde direniyor ve konuşmaya devam ediyordu:

— Zannediyormusun ki derdin büyüktür. Hey gidi hey! Ben de sana söylüyorum ki yanlıyorsun! Bu kadar insan günlerdenberi burada bekliyor ve daha da bekleyecekler! Bilmen ki bize acı, çekitmekten haz mı duyuyorsun?

— Sus, ihtiyar kadın! Sen kendi işine bak! Yeter artık!

— Şimdiye kadar kimse senin gibi davranmadı. Hareketlerinin anlamını bilseydin böyle yapmazdın. Sana bir atalar sözünümlü hatırlatmak isterim: «Bir kadının hararı için ölünc alındığı bilinen bir at bile galmır.» Bu sözü eweince hiç duydun mu YİĞİT BORAZ?

O, üzgün ve alçak bir sesle karşılık verdi:

— Evet, birkaç kere duymuştum.

— Cesur adam, kabıranan şövalye! Üzgünsün ve acı konuşuyorsun. Senin kalbın herkesi gücendirecek kadar zayıf mıydı? Bunlar senin soydaşların değil mi?

— Hayır, o kadar da değil Goşmafa! Ben kimsemizin üzülmesini istemem. Mazim kim olduğumnu gösterecek kadar temizdir. Bütün hayatım halkımın hürriyet ve mutluluğu yoluna harcadım... Bunun ispatı da işte şu anda bana karşı gösterdikleri saygıdır. Fakat herşey bitti. Artık onlara layık olmadığımı görüyorsunuz. Son arzumu artık onlara layık olmayan hayatıma son vermektir.

— Yiğit BORAZ! Bir insan çok akıllı olabilir... Ama iki kafanın da daha akıllı olacak bir gerçekdir. Ben 300 mli uzaktan geldim. Yaşım yüzün üstünde. Benimle böyle kapı arkasından konuşmazsın. Pekçok savaşlar, baskınlar gördüm. Esir olarak yabancılara götürüldüm. Bunların çoğunun anlamları hâlâ üzerimde taşınmaktadır. Bunlar arasından tahmin edemiyeciğin derecede kötülükleri var. Bunları hatırlamak bile bana büyük bir üzüntü veriyor. BORAZ lütfen aç şu kapıyı! Fakat halkım daha fazla bekletme, zavallılar neredeyse soğuktan donacakları! Sen teksin ama onlar yüzlerce...! Kapı arkasındaki şirgü kimlikti ve ağılan kapıdan Borazın ağır, ağır ve yorgun adımlarla ilerlediği, ihtiyarın önünde eğilerek özlür dilediği görüldü. Gemiş omuzlu iri bir adamdı. Bir anda Goşmafa'ya iri kollarıyla sarıldı ve onu kucağına alarak içeri aldı. Kapı tekrar kapandı ve şimdiki ikisi odada yalnızdılar...

Goşmafa :

— Beni kırmadığı için teşekkür ederim. Dedi. Bittikindim, tam zamanında

dileğini yerine getirdin. Sağ ol yavrums! Ayakta durma, yanına otur. Seni bu kadar üzzen olayın ne olduğunu anlat bana yığdım!

— Tabii! Eger istersen anlattımda hiç mahzur görmem. Diyerek Boraz bir tahta sandalyeyi çekerek Goşmafa'nın karşısına oturdu.

«Aziz Goşmafa! Oğlum yirmi yaşına gelmişti zaman büyük bir adam olması, bunu için de isim yapması düşünceyle ona bir şans tanımam gerekiyordu. Geleneklerimizi gereğince artık maceralı hayatını ona bıraktım. Bilmişiz gibi Ruslarla savaşımı devam ediyordu. Onların orduları köylerimizi yakıp yıkıyor, halkını esir ediyorlardı. Bunlara karşı koyacak cesur bir lidere ihtiyac vardı. Oğlumun ençok yapmak istediği şey de buydu. Halkın istediği gibi bir kahraman olmak amacıyla birgün atını eğertedi, silahlarını kuşandı ve çalışmalarına başladı.

«Fakat Rus kalelerine karşı yapılan saldırılar ve savaşlarla geçen yükkü bir hayattan sonra benim sakin hayata uymam mümkün değildi. Oturdüğüm yerde sıklıkla, birşeyler yapmak istiyordum. Huzursuzdum, ne yapacağımı, nereye gideceğimi bilmiyordum. Adeta hayat bana yük olmuştu. Düşünüp, taşındım neticede bir değişiklik olur düşünceyle yeniden bir kere daha evlenmeğe karar verdim. Bu evliliğin içindeki boşluğu dolduracağımı sanıyordum.

Düşüncelerimi karım SURRA'ya da açtım. Hiç itiraz etmedi, yalnız merak ettiği şey ikinci karımın kim olacağıydı. Ona prenses OUDINA'dan bahsettim.

«Karım prenses Oudina'nın bana göre çok genç olduğunu, saygı değer, fakat kurnaz olduğunu, başımıza buyruk olacağından korktuğumu söyledim.

«Ben de burada haklı olduğumu, fakat gereğini düşündüğümünden endişe etmemesini söyledim ve ikinci defa evlendim.

«Yeni prenses için yeni bir ev yaptım, her iki eşimde hayatlarımdan hoşnutlular. Kendimi zinde ve genç hissettiğim zamanlarda OUDINA'nın yanında; yorgun ve üzülütü zamanlarımda da ilk eşimin yanında kalıyordum. Böylece iki yıl geçti. Her iki eşimde beni seviyor ve mutluluk içerisinde yaşıyorduk. Ben de oldukça gençleşmiş ve hayata bağlanmışım.

«Arma herşey değişiyor ve yeni durumlar doğuyordu. Zamanla sevgili Oudina'nın bana değilde şöhretime aşık olduğunu öğrendim. O, beni tekrar genç ve macera peşinde koşan biri olarak görmek istiyor ve burada ısrar ediyordu. Hiç olmazsa diyordu benim hatırım için eski şöhretime bir kabırananlık önermişti!

«Ben de Oudina'm için birşey yapmayı çok istiyordum. Bu ısrarlar beni kamçıladı ve geleneklerimizi çiğniyerek harekete geçtim. Halkım ise oğlumla yarışa çıktığını zannedeceklerdi. Üzülerek bunu SURRA'ya ağıttım. O ise buna itiraz ederek ihtiyarlık çağında böyle bir çığmığa kalkmamamı tavsiye etti.

«Surat doğru düşünüyordun, ama ben de Oudina'ya karşı eski BORAZ olduğumu ispat etmek zorunluluğundaydım. Daha fazla beklemiyerek atımı eğertedim, silahımı kuşandım ve eski maceralı hayatıma atıldım. Ama tek başıma, yalnız ne yapabiliyordum ki? Bir gece yitiriyüşünde Rus sınırını aşım. Kendi kendime (isteyen insanın cesareti böyle anlarda belli olur, çünkü artık düşman torağında ilerliyorum) diyordum. Her an düşmanla karşılaşip ona saldırmam mümkündü ve

ben bunu gök istiyordum. Kafadaki düşünceim; Don üzerindeki Tımararakan kalisine girmek, kale komutanı prens Tımararakanı öldürüp kılıcını karım Oudina'ya hediye etmekti...

«Bir gece vakti kale yakınındayken yüz kadar alının üzerine doğru geldiğini gördüm. Cesaretimi denememin tam zamanıydı. Rusça:

— Dur, yoksa geberirsin! dedim.

«Zırhlara bürünmüş süvarilerin komutanı bir el işaretiy'e adamlarını durdurdu.

— Yalnız sövalye, bu ne cesaret? Yiğit olmalısın, yoksa Yüz alıya karşı koymak cesareti gösteremezdim! Seninle vuruşmak benim için şerefdir. Senin gibi bir yiğitle karşılaşmak bana ilk defa kismet oluyor! Nekadar sevindiğimi tahmin edemezsin!

«Ve kılıcını çekerek üzerine saldırdı. Atımı yana çekerek saldırdıdan kurtuldum ve kılıcına sarılarak karşı hücumuna geçtim. Karşılıklı kılıç duellosuna giriştik. Bu ara Rusça birbirimize tahkir edici sözler söylüyorduk. Askerlerden de bir hayli uzaklaşmıştık. Askerlerin komutanlarına çok güvenir bir halleri vardı ki bizimle adeta ilgilenmiyorlardı. Böylece bir saat kadar cenkleştik. Bu arada kılıcım elimden düşmüş, yere atılarak kamama sarılmıştı. Hasmımı attan al aşağı ettim, üstüne çullandım. Fakat o tahminimden daha kuvvetliydi. Kolumu iki yerinden bıçakladı ve ben de can acısıyla onu kalbinden bıçakladım. Olanımsız!», Atıma atlayıp kaçmadan önce bu zorlu yiğidi yakından görmek istedim. Başındaki miğferi çekip aldım, o benim oğlumdu!.. Heyhat ne büyük bir günah! Bir den gözlerim kararır, dünya bana zindan olmuştu. Ancak bir süre sonra kendime gelebildim. Ama iş isten geçmişti. Talihsiz yavrumu kucaklayarak atıma bindim ve onu köyüne getirdim. Şu anda koruluktaki meşe ağacının altında yatıyor. İşle muhterem Goşnafa şimdi anlıyorum ki nekadard aplanmışım. Genç bir kızla evlenmek ve onun sözüyle maceraya anlacak kadar aptal... Dahası da var... Sevgili karım Surat'ı dinlemeyi öz eğlümünü ödürecek kadar aplanmışım. İşte bütün bunlar sebebiyle kahrolası vücudumu ve ona canlılık veren ruhumu yok etmek benim boynumun borucudur...»

— Hikâyeniz cidden acıklı ve enteresan kahraman Boraz. Alasah size sabır versin. Boraz teşekkür ederek Goşnafanın da anlatması ricasında bulundu. O da: — Peki cesur Boraz, anlatayın diyerek konuya girdi.

«Ta çocukluğumdanberi köyümüze yapılan pekçok Rus baskınlarıyla karşılaştım. Eylendikten sonra ve ilk oğlum yedi aylıkken Ruslar köyümüzü bir kere daha basılar. Onlara karşı kahramanca direndik ama sayıca çok üstündüler. Çoğumuzu öldürdüler, evlerimizi yakıp, yıktı, çarpışma gücü tükenenler de bir yerini bulup ormana kaçtı. Birden köyde unuttuğum yavrum aklıma geldi, köye döndük. Yanan evlerimizin dumanları hala tiftmekte, köy meydanında yaralılar inlemektiydi. Sağ olarak ele geçirilen erkek ve genç kızlarımız da Ruslar tarafından esir olarak birlikte götürülmüşlerdi. Ben telaşla ve büyük bir endişeye coğuşumu arıyordum. Nihayet onu bulmuşum. Sırtından bahçem çitinin kazığına geçirilmişti... Zavalı yavrum baygın, fakat hala canlıydı. Onu büyük bir sef-kâle kucaklayıp kazıklan kurtardım, bu sırada babasıda yetmişti. Bu türlü olaylara o devirlerde sık sık, raslamak mümkündür. Onun yaşayacağını tahmin etmiyorduk ama tanınım inayetiyle iyi bir bakım sonucunda yavrum iyileşmişti. Fakat sırtındaki derin yara izi belirli bir şekilde kalmıştı. O büyüdü ve sağlığını kazanarak, benim de iki kızım daha olmuştu. Azgın Rus süvarilerin saldırıları bir türlü bitmiyordu. Günün birinde köyümüz yeniden sarıldı. Boğuşma yine çok kanlı oldu. Öldürdük ve öldürüldük. Kaçın ve çocuklarımızın da katıldığı savaş-

ta köyün bütün erkekleri gibi kocam da öldürülmüştü. Bir çok insan arasında ben de esir edilerek götürüldüm. Bu sırada geride bıraktığım çocuklarımdan oğlum yedi, kızlarım da beş ve üç yaşlardaydılar. Onları bir daha göremedim.

Rusya'da beni bir Rus asiline sattılar. Zengin, çok zengin, dürişt ve iyi bir insandı. Yanında on sene kaldım, kendisine sadakata hizmet ettim. Çektiğim acıları biliyor bana acıyordu. Birgün yanına çağırarak çiftliğinden getirdiği hizmetkârları beni tanıttırdı. O da benim gibi bir Çerkesi. Dilini pekaz biliyor, geleneklerimizden habersizdi. İyi bir insan olduğu halinden belliydi ve beyin arzusu üzerine ikimiz hayramızı birleştirdi. İkimiz de Rusça anlaşıyorduk. Ama zamanla ona dilimizi ve geleneklerimizi öğretmeği başardım. Yıllar sonra üç çocuğumuz oldu. Bir ara kocam hasıalandı. Durumu ağrılaşmış kendine bakamıyacak hale düşmüştü. Geleneklerimize uymamakla beraber onun kırılan vücudunu y-vurulumuza döndürdü ve ona bunu kabul ettirdim. Gömlüğünü çıkarınca beyrimden anlamakta geçkemedim. Fakat iyice emin olmak için kendisini sorguya çektim. Ruslar tarafından ve yedi yaşındayken kazığa çakıldığını anlattı. İyi oluncaya kadar ona birşey söylemedim. İyi olduktan sonra göz yaşlarıyla gerçeği anlattım. Ana oğul, şimdiki halimizle karı, koca, tanrının bize reva gördüğü bu durum karşısında karşılıklı ağlaştık. O andan itibaren karı koca gibi yaşamamıza im-kân olmalarına karar vererek çocuklarımızı da yanımıza alarak köyümüze dön-mek çarelerini aramaya başladık. Rusça iyi bildiğimize bu bizim için pek güç olmadı. Köyümüze dönünce Şogen (1) e durumumuzu anlattık. Onun bize ilk sorduğu şey şu oldu:

— Çocuklarımız bu durumu biliyor mu?

— Hayıri dedik.

Bu durumu bizden başka kimsenin de bilmediğini öğrendikten sonra o uzun, uzun düşündü ve:

— Artık yapılacak hiçbirşey yoktur. Karı koca hayatınız sona erecek ama birlikte yaşamaya devam edeceksiniz. Çocuklarınızı büyüttün, çünkü onların sahibi tanrıdır. Olan olmuşur, mazi; mazidir... Çocuklarımız sizi gerçek ana ve babaları olarak bilmelidirler, tanırlar sizi affetsin... Söylöceklerim bukadard, şimdi gidişiniz bir daha bilmeyerek de olsa günah işlememeğe çalışınız, mazinizin acısıyla hayatın ne olduğunu daha iyi anlarsınız.

İşte benim hayat hikâyemde bu yiğit BORAZI inanamazsan gel birisi kocam olan çocuklarımı sana göstereyim. Yok yine de inanamazsan Şogen'e sorarak gerçeği öğrenebilirsin, o herşeyi çok iyi biliyor.

Boraz:

— Evet Şogen haklıdır, hiçbir hata, hiçbir ceza insanı hayatın sorumluluk-larından alkoymamalıdır. Yaşadığınızın sürece herşeye katlanarak toplumdaki görevlerimizi yerine getirmeliyiz.

Ve Boraz göz yaşlarını gizlemeğe çalıştı.

Yağmur hala yağıyordu... Boraz ve Goşnafa kulübeden dışarı çıktılar. Kala-balık onları sevinç gösterileriyle karşıladı. Boraz:

— Goşnafa, gel benim misafirimsizi! Ondan sonra da bizat ben seni evime götürüp ailenle tanışacağım.

(1) ŞOGEN: İslamiyet ve hristiyanlıktan evvel putpereslik devrinde Kuzey Kafkasyada dini liderlere verilen isim.

NOT: Tımararakan kallesi, Tımararakan İnanı yanındadır. Bu şehir Tımararakan prensliğinin merkezi idi. Bu prensliğin sınırları Don nehrine kadar da-yanır ve Kuzey Kafkasya ile komşuydu.

Tarih 19/8/1965 gün perşembe, hanımın erkekleri bazı arkadaşlar kıymetli bir hemşeri hanımın evinde verilen gayda toplanmıştı. Toplantı da bir milli kültür gezintisi konusunu görüşülmekte ve herkes köylerinde bulunabilecek tarih, dil, müzik bilimleri, şarkı ve kasideleri banda almak düşünülmüştü. Daha evvel toplanmaların da provası yapılıyor. tizlilikle çalışılıyor. Toplantıda dört üniversite mezunu kültürü hanım, üçte doktor vardı. Hepsi de bir kaç dil bilir.

Araştırmalar, incelemeler, geçitli evrak hazinelerinden, ambaralarda bulunan arşivlerden değil canlı insanlardan alınacak, değerlendirilecek canlı bilgilerdi. Aramızda olanlardan biri de Yıldız Okyay Tifit'i. O da ateşli milliyetçilerden biri. Senelerdir yürüğünü kapsayan, boğazını boğan milli sevgi ile bağlandı. Kuzey Kafkasın istiklal aşkı gözlerinde ıstırap değil, yaşama umudunun verdiği ışıklar vardı. İki gün sonra da gidecektirdi. Yıldızla Amerikalı Dr. Cevat İdris Tsey (gerkes)'in bulunduğu bu heyete LAHEY üniversitesi Kafkas kürsüsü asistanı Dr. SMITT te yine incelemede bulunmak üzere eşyale katılmış ve 21/8/1965 günü sabahın Eskişehirde birlikte hareket etmişlerdi. Oradan da iç Anadoluya gideceklerdi.

28/8/1965 akşam telefon geldi. Yıldız ile Holandalı Dr. Smit'in bir gece evvel saat 23.30 da Eskişehir yakınlarında trafik kazasında öldükleri diğer yaralıların koma halinde Eskişehir devlet hastahanesine kaldırıldıkları felâket haberini Yıldızın babası Mushihtin bey veriyordu. Bu ani haberin üzüntüsü içinde bocalayan Yıldızın nasının, yanın öğleden sonra Kabataşa geleceğini de bildiriyordu. Kalmeler teker teker ve fasılahı hafif bir sesle söylüyorlardı. Belli ki baba, baba şefkati, sevgisi ile büyük ızdırrap ve üzüntü içinde idi. Kolay değildi. Melek ruhlu, eşsiz kızın hayata uzaklaşmış, göçmüş gitmişti. Bilgi ve ilim uğrunda ebedi-

Dr. Vasfi GÜSAR

yete göç... Ne fena, ne elim tali. Umulmayan ve istemeyen âkıbet.

Ertesi günü araba vapurundan alınan tabutu sevenleri arasında. Şişli camine götürülüyordu. Getirenlerle karşılayan konuşanıyorlar, birbirlerine hazin hazin bakıyorlar, gözler yaşlı, başlar eğik, herkes düşüncede ve üzgün. Hayatındaki tatamamış genç, talihsiz bu faziyetli kızın tabutu camii önünde yine babasının ve sevenlerinin elleri üstünde arabadan indiriliyor, iki gün sonra yapılacak dini merasım için caminin soğuk hava odasına konuyor, anne ve bir kısım akrabası camii dışında arabalar içinde nefesleri tutuk, hıçkırık ve yaşlı gözler içinde... İç çekmeleri ne kadar hazin ve acı idi. bunların.

Yıldız Tifit'i; iyi ahlâklı, sağlam karakterli, temiz kalpli, mazbut, olgun, sâkin, vakur, sevimli, milliyetçi, adı gibi kızlarının yıldızı idi. Daima zevkili ve sade bir elbise giyer. Arabalarını bazan babası, bazan da kendisi kullanır, öğretmen oldukları okullara giderler, akşamları buluşup Büyükdere'deki evlerine dönerlerdi. Birbirlerine pak bağlı bir aile.

Yıldız, İstanbul Bebek Amerikan kız kolejisinden mezun olmuş, kilitirli, ve sinemalarda, maçlarda vakit geçiren yeni kuşağın (neslini) aksine zamanlarını İngilizce dilinde olan ansiklopedik eserleri, edebiyatı takip eder bunnla beraber Çerkes tarihine ait eserlerle meşgul olurdu. Bu bakımdan Çerkeslerle ilgili Kafkas konusunda hiç bir eseri kaçırmamak istemez, okur, notlar alırdı. İngiltere ve Amerika ile sık sık muhabere ederdi. Okuduğu bu kitaplarla kitaplığını zenginleştirirdi. Hayati, yaşayışı hep obejektif yönlerden izler, izlediği millî tarihî sirt menfaat için dayanaksız tahrif edenlere üzüldü, tiksindir, nefret ederdi. Yıldız ince sanatlar meraklısıydı. Çerkes kadınlarının eski dikisi, nakış işlerini tezkiş eder, bu hususta kitaplara ve resimlere başvurur. Akademinde profesör olan ve akademideki salonunda resmi asılı bulunan Avni Tifit'i de bu alleden değil mi idi? Nede olsa kan çeker.

Yıldız Tifit'i İstanbul sahaller garınsı da iyi tanır, Kitapçılar, Kafkasya ve Çerkesler ile ilgisi olsun olmasın yüzlerce

Ü Z Ü N T Ü

Hemşerilerimizden Hakim namzedi Duran Dinçer ile Amerikalı Çerkes D. Cevat İdris Tsey'in 27/8/1965 tarihinde Ankara-Eskişehir yolunda bir trafik kazası neticesi yaralandıklarını ve Eskişehir Devlet Hastahanesine kaldırıldıklarını teessürtle duyurduk. Kendilerine acılı şifalar dileriz. Geçmiş olsun.

AHMET FETGERİ AŞENİ RAHATSIZ

Kıymetli hemşerilerimizden Ahmet Fetgeri Aşeni'nin hastalandığını ve Kasımpaşa deniz hastahanesine kaldırıldığını üzüntüyle öğrendik. Kıymetli hemşerimiz Beşiktaş Jimnastik Kulübünün kurucularından olup ayrıca 1922-1938 yılları arasında tam 16 sene güreş federasyonu başkanlığı yapmıştır. Halen 78 yaşında olan kıymetli hemşerimize acılı şifalar dileriz.

tarih kitabını bir tarafa ayırıp onun gelmesini beklerler, uğradığında onları teğkik eder durur, işine geleni satın alır. Baba evinde yediği içtiği için öğretmenlikten aldığı aylıklarını hep bu kitap konusuna sarfeder, okur ve araştırmacı. Epeyce etüdleri vardı bu konularda.

Genç Tifit'i; hayatın güzelliğini, yaşayışın çekici mutluluğunu sevmeyiz, eğlenceli vakitleri geçirmesini istemeyiz değildi. Fakat onları daha ziyade geri plânlara bırakmıştı. İşte yine bu ilmi araştırmalar için gittiği Orta Anadolu seyahatinden dönerken 27.8.1965 te saat 23.30 da kötü tali eseri olarak trafik kazasında hayata gözlerini yummuş ve bütün sevdiıklarını derin üzüntülerle sokmuştu. İstanbulda getirilen cenazesi de akrabalarının, dostlarının, hemşerilerinin ve başta üyesi bulunduğu İstanbul Kafkas Kültür Derneğinin idare kurulu ve bir çok üyelerinin bulunduğu bol gelenekli güzel ve kendisine lâ-yık bir törenle Şişli camii'nden alınıp götürüldüğü Rumeilhasarı mezarlığına defnedilmişti.

İlim kurbanı; Bize düşen seni daima iyi anma, sevgi ve bağlılık ile Tanrı'dan rahmettir.

ARKADAŞIMIZ KADIR İ. NATHO NEWYORK'TAN BILDİRİYOR

«AMERİKADA DÜZENLENEN KAFKASYALILAR GECE»

«13.Kasım.1965, Amerikadaki Kafkas Derneği Paterson, da PLAZA HALL'de bir kafkas balosu düzenledi.

Başa Amerikalı misafirler olduğu halde bütün Kafkasyalılar, Rus mahkûmu milletlerin teşkil ettiği 500'ü aşkın bir topluluk gecede hazır bulundular. Kuzey Kafkasyalılar teşkil eden Adigeer, Çeçenler, Dağıstanlılar, İnguşlar, Karagaşlılar, Kalmık ve Kumuklar, Osethler; Diğer Kafkasyalı milletlerden Gürcistanlılar, Azerbaycanlılar; Tatar, Tajik, Türkistanlılar; Alman ve Ukraynalılar gecenin davetlileri arasındaydılar. Hepsisi de aileleriyle guruplar teşkil etmişler, Milli Kafkas kıyafetlerini giymişlerdi. Masaların etrafında toplanan davetliler için bu geceye mahsus olmak üzere evlerde yapılan milli Kafkas yemekleri masalarda yer almıştı.

Gecede Amerikan orkestrası çeşitli danslar gelmiş sıra milli oyunlara gelmişti.

Önce Taymaz ve oğulları Çerkes milli kıyafetleriyle göründüler. Şamili, Lezginka ve Kabardinka oyunları büyük bir maharetle oynandı.

Daha sonra Koblen'in mandalini Kafkas havalarını çaldı. Batıbey ve Salamet İslamiyeyi, Zafas ve hanımı Mariya iznimrudi ve Karagaylı Hasan ve Fatıma da Lezginka ile bir Zafako oynadılar. Bu oyunların hepsi milli Çerkes kıyafetleriyle icra olundu.

Bu neseli ve her bakımdan faydalı olan gece sabahın saat 3'üne kadar devam etti.

Deneyimli bu gece Amerikadaki Kafkasyalıların şimdiye kadar düzenledikleri muhtesem gecelerden birisi olmuştur.

Amerikadaki Kafkaslıları ve diğer Esir milletleri birbirine yakınlaştıracak olan bu gibi gecelerin ileride de düzenleneceği muhakkaktır.» Dergimiz bu gibi birleştirici tertipleri organize eden hemşerileri tebrik eder.

**

ÇEÇEN - İNGUŞLARA LENİN NİŞANI VERİLDİ

Moskovada yayınlanan Pravda gazetesinin bildirdiğine göre Kuzey Kafkasyada yaşayan Çeçen-İnguşlara ekonomik alandaki çalışmalarında gösterdikleri başarıdan dolayı Lenin nişanı verilmiştir.

Bilindiği gibi; Kuzey-Kafkasyalı Çeçen-İnguşlar Stalin devrinde hükümete ve rejime karşı gelmek suçuyla toplu halde sürgüne gönderilip bilâhère itibarları iade edilerek yurtlarına dönmüşlerdi.

DERNEKLERİMİZDEN HABERLER

Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği yönetim kurulu 26.Kasım 1965 tarihinde Kafkas Düğün salonunda üyeleriyle bir tanışma toplantısı düzenlemiştir.

Yöneticiler yaptıkları konuşmalarda programlarını açıklamışlar ve bilhassa derneğin büyük ihtiyacı olan bir lokal temini üzerinde mesai sarfedeceklerini belirtmişlerdir. Ayrıca bu seneki Kafkas Geceşinin Şubat 1966 da yapılacağıda üyelere duyurulmuştur.

GENEL KURUL TOPLANTISI

İstanbul (Türkiye Kafkas Kültür ve Yardımlaşma Derneği) millet senelik kongresini 31.X.1965 pazar günü İstanbulda yapmış, kongre Başkanlığına seçilen Dr. Vasfi Güsar'ın açısı ile idare heyetinin faaliyet raporu okunmuş, bütçe ve Blâncosu belirtilmiş, eski idare heyeti itibarâ edilerek yeni idare heyetinin seçimine geçirilmiştir.

Yapılan seçim sonunda Cahit Çaka (emekli general), Naci Karaca (avukat), Hayri Örgü (emekli albay), Bankacı Orhan Özpek (Doçen) Nebahat Seviç, Yılmaz Lu, Fazilet Gorbun, Ali Nahabaz, Mehmet Emin Yılmaz, Osman Çelik (Hakkurat), Yasin Çelikkıran idare heyetine seçilmişlerdir.

Murakabaya: Ömer Yağan, İsmet Haratuka, Yılmaz Özgür, Haysiyet divanına: Dr. Vasfi Güsar, Feyzütün Karaçay, Mahmut Marsan seçilmişlerdir.

Yeni kurulu tebrük eder, başarılar dileriz.

PEK YERİNDE BİR İLÇİ

Lahey (Holanda) Üniversitesi Kafkas kürsüsü öğretim yardımcılarından Mr. Smit'tin Çerkesoloji konusunda tedrikat yapmak üzere gittiği (Uzun vayla)dan dönüşünde 27.Ağustos.1965 tarihinde Eskişehir yakınında geçirdiği trafik kazasında hayata gözlerini kapaması üzüntüsü içinde bulunan İstanbul Kafkas Kültür ve Yardımlaşma Derneği; güzel bir gelenk hazırlanarak Laheyde bulunan ailesine sunulması hususu Lahey de gerekli yere telefonla bildirilmiş ve parası ödemiş, ailesinden teşekkür cevabı alınmış olduğu öğrenilmiştir. Derneğin bu üstün ilgi ve asil hareketinden ötürü idare heyetini tebrik eder, amaçlarında başarılar dileriz.

DÜZCEDE KAFKAS GECESTİ

Düzce Kafkas Yardımlaşma Derneğinin Düzce Belediye Park Gazinosunda düzenlediği (Kafkas Balosu) çok kalabalık bir seyirci huzurunda 7.8.965 tarihinde yapılmıştır. Gecece geçitli Kafkas milli oyunlarını oynanmış ve folklor ekibinin başarısı büyük olmuştur. Tebrrik ederiz.

DÜZCEDE KAFKAS YARDIMLAŞMA DERNEĞİ GENEL KURUL TOPLANTISI

Düzce Kafkas Yardımlaşma Derneğinin yıllık genel kurul toplantısı 29.Ağustos.1965 tarihinde yapılmış ve yeni yönetim kuruluna aşağıdaki zevat seçilmiştir:

Harun Alpay (Başkan) Bedrettin Tunçel, Serwet Taş, Muhsin Vural, İzzet Savkâr, Nejdet Aksoy ve Şemseddin Yıldırım.

Dergimiz yeni yönetin kuruluna çalışmalarında başarılar diler.

★ ★ ★ ESKİŞEHİRDE DÜZENLENEN GECE

Düzce Kafkas Yardımlaşma Derneği 18.Eylül.1965 Tarihinde Eskişehirde bir gece düzenlenmiştir. Gecece Kafkas milli oyunları oynanmış ve Folklor ekibinin gösterileri seyircilerin takdirini kazanmıştır.

BURSA'DA KAFKAS GECESTİ

Bursa'da oturan hemşerilerimizin kurdukları Kafkas Kültür ve Yardımlaşma Derneği yararına 20/Kasım/1965 cumartesi günü akşam Bursada tertipledikleri ve İstanbul Türkiye Kafkas Kültür ve Yardımlaşma derneğiyle folklor ekibinin katıldığı KAFKAS GECESTİ pek güzel geçmiştir, Bursa'ya yeni bir çeşni ve neşe kaynağı olmuştur. Tertip edenleri tebrik eder yeni kurula başarılar dileriz.

ÇEŞİTLİ HABERLER

ÜRDÜN SEFİRİ ANKARADA GÖREVE BAŞLADI :

Hâsmetli Ürdün Krallığının Türkiye sefiri Sayın Fevvez Maher'in Ankaradaki yeni görevine başladığı memnuniyetle öğrenilmiştir. Der gımız yazı kurulu tarafından evinde ziyaret edilen sayın hemşerimize yeni görevinde başarılar dileriz.

Sayın sefir ve eşi bayan Maher'in Hâsmetli Ürdün Krallının doğum yıldönümünü minasebetiyle 15.Kasım.1966 gecesi Ankara Golf kulübünde düzenledikleri kokteyle pek çok hemşerimiz ve dergimiz yazı alieside dâvet edilmiştir.

Tebrrik ederiz.

BİR ZİYARET

Dergimizin yazarlarından ve Amerikadaki muhabirimiz Kadir İ. Natho ve eşi Ağustos ayı içerisinde Türkiye'ye gelmişlerdir. İstanbul, İzmir ve Ankarayı gezen arkadaşımız ve eşi Türkiye'den memnun ayrılmışlardır.

DIŞ HABERLER

MÜNİH - İki yılda bir çağrılan Münihdeki Sovyetler Birliğini Öğrenme Enstitüsü asil üyelerinin suradaki genel toplantısı 19.7.1965 tarihinde yapılmıştır. Hazır bulunan üyeler. Profesör A. Adamoviç'in 15 yaşını dolduran Enstitü faaliyetine tahsis edilmiş konuşmasını ve Enstitü İhmi Heyeti Başkanı Timurbek Devletşin ile Enstitü müdürü Dr. G. Schulz'un Enstitünün iki yıllık çalışmalarına dair raporlarını dinlemişlerdir.

Genel toplantıda aşağıdaki kişiler asil üyeliğe kabul edilmişlerdir Prof. William B. Ballis (Michigan üniversitesi-Birleşik Amerika), Dr. Jean Pennar (New York), Mr. Edward Crowley (Sovyetler Birliği Öğrenme Enstitüsü), Prof. Dr. Hans Raupach (Osteuropa-Institut, München), Mr. Max Hayward (St. Antony's College, Oxford) ve Leon Mıkırçıyan (Hürriyet Radyosu, München).

Enstitü Müdürlüğüne yeniden Dr. G. Schulz, yardımlığına da Mr. Edward Crowley getirilmiştir. Enstitü İhmi heyetine de şu kişiler seçilmiştir: Prof. A. Adamoviç (New York), Prof. Abdurrahman Kunta (Kuzey Kafkasyalı), Dr. Aman Berdinurad (Türkistanlı-New York), Prof. Timurbek Devletşin, Mehmet Emircan (Azerbaycan) Prof. P. Fedenko, N. Galay, F. Hayenko, M. İmnaşvili (Gürcü), S. Kabış Dr. Edige Krimal, (Kırım) L. Mıkırçıyan (Ermenia), Prof. N. Novrak Decker ve Dr. Jean Pennar (New York). ve İhmi Heyetinin başına Mehmet Emircan getirilmiştir.

Sonunda; toplantıya katılanlar Enstitünün ilerideki iki yıllık çalışma planını görüşmüş ve dileklerde bulunmuşlardır.

ERMENİLER KAFKASYAYA DÖNÜYÖRLER

Öğrendiğimize göre Suriyedeki, özellikle Halepdeki Ermeniler toplu halde Kafkasyaya dönmeğe başlamışlardır. Bununla ilgili olarak 1500 kişi kadar tutan 200 Ermeni ailesi Suriyeden Kafkasyaya gitmiş, öntümüzdeki günlerde de daha 2000 Ermeninin Kafkasyaya dönecekleri öğrenilmiştir. Ermenilerin bu göçü bir plân dairesinde yapılmaktadır. Bilindiği gibi Suriye Ermenileri birinci dünya savaşı sonunda ana vatanlarını terkemişlerdi. Suriyedeki baskıya dayanamıyarak yurtlarına dönen Ermenileri Rusya'da hangi akibetin beklediği bilinmemektedir.

EYLENME VE NİSANLANMALAR

Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği üyelerinden Sabiha Elmas ile Fahretin Elmas'ın düğün törenleri 30.Eylül.1965 tarihinde Düzce Park gazinosunda kalabalık bir hemşeri topluluğunun huzurunda yapılmıştır. Evlilere mutluluklar diler ailelerini tebrik ederiz.

★ ★ ★

İstanbul Kafkas Kültür ve Yardımlaşma Derneği kıymetli üyelerinden sayın Ömer Yağan'ın kızı İpek Yağan ile Derneğin sevdiği Yükr-

sek Mihendis Erden Karabuğâ'nın düğün törenleri 14.Kasım.1965 Pazartesi günü büyük bir daveti topluluğunun katıldığı Taksim Belediye gazinosunda yapılmış, nesei bir gün yaşamıştır. Karabuğa ve Yağın ailesini tebrik eder, genç evlere sağlık ve saadet dileriz.

En. Hediye Aslantok ile Fikri Duman hemşerilerimizin düğünlerinin 14.Kasım.1965 Pazartesi günü aksamı İstanbul Beyazıt Marrara düğün salonunda yapılmış olduğu öğrenilmiştir. Genç çifti tebrik ile mutluluklar temenni ederiz.

Kıymetli hemşerilerimizden Kadastro teknisyeni Cengiz Yaramen ile Zekiye Alkoç'un Tatvanda nişanlandıkları öğrenilmiştir. Tebrik ederiz.

DOĞUM HABERLERİ

Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği üyelerinden Elbruz Gaytaoğlunun bir kız çocuğu dünyaya gelmiştir. Demet adı verilen yavruya sağlık diler ailesini tebrik ederiz.

Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği üyelerinden Müh. Aslan Arının bir kız çocuğu dünyaya gelmiştir. Janset adı verilen yavruya sağlık diler ailesini tebrik ederiz.

Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği üyelerinden ve dergimiz yazı ailesinden teknik Ressan İrfan Aksoy'un bir kız çocuğu dünyaya gelmiştir. Şeniz adı verilen yavruya sağlık diler, ailesini tebrik ederiz.

KAYIPLARIMIZ

YILDIZ OKYAY

İlk öğretim müfettişlerinden emekli kıymetli hemşerilerimizden Muslehtin Okyay'ın kızı, dergimiz yazarlarından İngilizce öğretmeni Yıldız Okyay Tifti'nin 27/Ağustos/1965 tarihinde bir trafik kazası neticesi vefat ettiği öğrenilmiştir. Cenazesi akraba ve dostlarının ve kendisini pek seven ve üyesi bulunduğu İstanbul Kafkas Kültür Derneğinin katıldığı güzel bir törenle Şişli Caminden kaldırılarak Rumele hisarındaki ebedi istirahatgahına bırakılmıştır. Ana ve babasına, akrabalarına ve topluluğumuza başsağlığı diler, kederlerini paylaşıyoruz. Tanrı rahmet eyleye.

HALİME JABAGI

Son Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti Parlamento başkanı merhum Vassangirey Jabaginın eşi Halime Jabaginın 10/9/1965 tarihinde İstanbulda vefat ettiğini öğrendik. Kendisine rahmet, akrabalarına başsağlığı dileriz.

İHSAN BAÇ

1957 devresi Tokat mebuslarından ve Denizcilik Bankası idare meclisi üyelerinden Avukat İhsan Rüştü Bac'ın 15/8/1965 günü vefat ettiği ve İstanbul Feriköy mezarlığına defnedildiği haber alınmıştır. Kendisine rahmet Bac ailesine başsağlığı dileriz.

DÜZELTME

Dergimizin 7. ci sayısının sayfa 27 satır 34 teki XVI asr'ın 19. cu asır olarak düzeltilmesini rica ederiz.